Cold, Thomas Brun
Bidrag til Frankrigs forfatningshistorie siden 1870

BIDRAG

TIL

RANKRIGS FORFATNINGSHISTORIE

SIDEN 1870.

AF

T. B. COLD.

KJØBENHAVN.
I KOMMISSION HOS TILLGES BOGHANDEL.
TRYKT HOS J. H. SCHULTZ.
1901.

BIDRAG

TIL

FRANKRIGS FORFATNINGSHISTORIE

SIDEN 1870.

AF

T. B. COLD.

KJØBENHAVN.
I KOMMISSION HOS TILLGES BOGHANDEL.
TRYKT HOS J. H. SCHULTZ.
1901.

Indledning.

Det er bekendt nok, at medens den engelske Forfatning har udviklet sig i Løbet af Aarhundreder uden at være grundet i et enkelt Forfatningsdokument, er Forholdet i de europæiske Fastlandsstater — Ungarn og tildels Sverrig undtagen — lige det modsatte. Og undersøge vi, hvilken Alder disse europæiske „Grundlove“ have, da viser det sig, at ingen af dem har bestaaet i 100 Aar; de ere alle yngre end den franske Revolution, og i saa godt som alle Lande er i Løbet af dette forholdsvis korte Tidsrum den oprindelige Grundlov bleven forandret eller ligefrem afløst af en ny.

Den Usikkerhed i en Mængde Forhold, som bliver den nødvendige Følge af en saadan Vaklen i Forfatningsforholdene, har dog næppe noget Land lidt saa meget af som *Frankrig*. Fra dette Land udgik den store Bevægelse, som kastede Fortidens Ulighed og Standsprivilegier over Bord og satte Menneskets medfødte Rettigheder i Stedet. Det var derfor intet Under, at netop i dette Land maatte Vanskelighederne ved at skabe en ny Statsorden, der efter den gamles Kuldkastelse kunde slaa Rod i Samfundet, særlig træde frem. Det første Forsøg, som gjordes i denne Retning, var Forfatningen af 1791, der som bekendt har megen Lighed med den norske Grundlov. Ethvert Forsøg paa at indføre et Tokammersystem blev afvist i den grundlovgivende Forsamling; der opstilledes kun tvende Statsmagter: Kongen, der med sine ansvarlige Ministre havde den udøvende Magt, og Folket, som gennem

sine Repræsentanter indehavde den lovgivende Myndighed, og som tillige valgte Dommerne. Over denne saaledes ved selve Forfatningen skabte Modsætning mellem Konge og Folk skulde den upersonlige Lov svæve som et forbindende Element og skjule, i hvor høj Grad denne Grundlovs Forfattere af Frygt for Kongedømmet havde undladt at skabe Garantier mod mulige Misbrug fra Folkets Side. Denne Forfatning varede kun et Aar, og 1793 gaves en ny, der dog aldrig traadte i Kraft, og som kun havde Betydning ved at være den første, der indførte en næsten almindelig Valgret i Frankrig. Vi ville her forbigaa Direktorial- og Konsularforfatningen, ligesom ogsaa Forfatningen under Napoleon den Stores Kejserdømme, hvorimod der turde være mere Anledning til at dvæle ved Chartet af 1814. Dette var et Forsøg paa at forsone det ældgamle, franske Kongedømme med den ved Revolutionen indførte Folkefrihed, og det Mønster, man havde benyttet ved dette Forsøg, var den engelske Statsform, som dengang var mindre parlamentarisk, men mere aristokratisk end den er nu efter Valgreformerne. Man søgte at skabe et Sidestykke til det engelske Overhus ved at skabe et Pairskammer med arvelig Værdighed, idet dog Kongen ogsaa forbeholdt sig at uddele blot livsvarige Pairsværdigheder, en Ret, som den engelske Konge tidligere havde, men som i England er bleven præskriberet ved ikke at bruges i lang Tid, og hvis Genoptagelse i vor Tid strandede paa Overhusets Modstand. Endvidere oprettede man som Modbillede til det engelske Underhus et Deputeretkammer, som derimod var ikke lidet forskellig fra de repræsentative Forsamlinger, man havde havt i Frankrig siden Revolutionen. Medens disse nemlig enten vare udgaaede fra en meget udstrakt Valgret eller som under Napoleon i Virkeligheden valgtes af Regeringen ud af en af Vælgerne foreslaaet Liste — var det ny Kammer beregnet paa at blive en væsentlig aristokratisk Institution eller i al Fald en Repræsentation for Aristokratiet og den højere Middelstand. For at kunne udøve Valgret fordredes nemlig en temmelig betydelig Skatydelse (300 Francs) og for at kunne vælges var denne over 3 Gange saa stor. Paa den anden Side var Kamret imidlertid valgt efter en Valglov, der med Hensyn

til Vælgernes Frihed og Valgkredsinddelingens Ligelighed stod langt over den daværende engelske med dens „rotten-boroughs“ og Udelukkelse fra Repræsentationen af de i den senere Tid opblomstrede ny og store Stæder. Medens saaledes Parlamentets Sammensætning vistnok var dannet efter det engelske Forbillede, maa det samtidig, hvad Kongemagtens Stilling angaar, fremhæves, at Styrelsen i Frankrig under Restaurationen ikke var parlamentarisk i den Betydning af dette Ord, som er den sædvanlige: at det er Deputeretkamret, som skaber Ministeriet. Tvertimod var det under Ludvig XVIII's og Karl X's Regering stedse Kronen, der tog Initiativet ved Ministrenes Udnævnelse og Afskedigelse; thi det var først ved Slutningen af Restaurationen, i de 221 Deputeredes Adresse til Kongen, at Fordringen om Deputeretkamrets Overvægt i Statslivet fremkom og formuleredes af Thiers i hans verdensberømte Ord: „Le roi régne, mais il ne gouverne pas.“ Kampen herom førte til Julirevolutionen, og nu indførtes det parlamentariske System, samtidig med at Valgrets- og Valgbarhedscensus nedsattes en Del, uden at dog den store Folkemasse optoges i Vælgerkorpset; desuden ophævedes Pairsværdighedens Arvelighed, hvorved det første Kammer sank ned til at blive en aldeles betydningsløs Faktor i det politiske Liv, hvad det ingenlunde havde været tidligere. Resultaterne af den velhavende Middelstands Regimente ere bekendte nok; Julikongedømmet undergravedes paa den ene Side af den høje Adel og Gejstlighed, som holdt med den fordrevne Kongeslægt, og paa den anden Side af det store, fra al politisk Indflydelse udelukkede, menige Folk, som lyttede til de revolutionære Lærdomme. Det var Kongedømmets Svaghed, at dets naturlige Støtter, Legitimisterne, vendte sig fra det efter 1830, hvad der næppe vilde være blevet Tilfældet, dersom Ludvig Philip havde villet eller kunnet lade sig nøje med Formynderskabet for Greven af Chambord. Hertil kom, at den herskende Middelstand ikke var enig, men spaltet i flere Partier og tildels misfornøjet med sin Fører, Kongen. Thiers som Leder af Mellempartiet og Odilon-Barrot, der stod i Spidsen for det liberale Middelstandsparti, understøttede Republikanerne i deres Modstand mod Guizots Ministerium og

i deres Fordringer om en Udvidelse af Valgretten. Regeringen, der kunde have samlet alle Julikongedømmets Tilhængere om sig ved at optage de to nævnte Mænd i Ministeriet og indrømme en forholdsvis ringe Nedsættelse af Valgretscensus, foretrak at vove Kampen mod alle sine Modstandere og faldt derfor temmelig uventet i Februar 1848. Efter at det store Arbejderoprør i Juni s. A. var dæmpet, kunde den grundlovgivende Forsamling i Ro skride til det Hverv at give Frankrig en republikansk Forfatning med den nu med eet Slag indførte almindelige Stemmeret. Straks syntes der ogsaa at herske en patriotisk Enighed om at slutte sig sammen om Republiken (saaledes sluttede af Ludvig Philips gamle Ministre Dufaure sig oprigtigt til den); men i Virkeligheden var Forholdene ganske anderledes. Den i sin Grund konservative Landbefolkning var fjendtlig stemt mod den af de store Byers Masse indførte Republik, og Bonapartismen havde atter rejst Hovedet. Paa den anden Side optraadte Republikanerne ogsaa uklogt; de lode sig lede af uklare Demagoger og manglede den Ballast, som „Venstre Centrum“ i Aarene efter 1871 gav Republiken. Saaledes modsatte de sig Forslaget om at dele Folkerepræsentationen i to Kamre og berøvede den derved den fornødne Stabilitet; de gjorde Forfatningens Revision paa lovlig Maade yderst vanskelig og fristede derved til at forandre den med Vold; endelig understøttede de ikke Grévy's Forslag om at lade Nationalforsamlingen vælge Regeringens Formand paa ubestemt Tid, hvad der vilde have fjærnet Muligheden for en Konflikt mellem den udøvende og lovgivende Magt. Under disse Omstændigheder traadte den ny Forfatning i Kraft; man havde, inden et Aar var henrundet efter Februarrevolutionen, en Repræsentation, bestaaende af et konservativt, forfatningsfjendtligt Flertal og et revolutionært Mindretal; ved Præsidentvalget var den Kandidat, der baade havde kunnet og villet udøve sin Magt i Forfatningens Interesse, bleven vraget for den, der efter sine Stilleres Mening skulde tjene til Skærmbrædt for en Tilbagevenden til Julimonarkiet, og som selv ansaa sig for udset til at lyksaliggøre Frankrig med et nyt Kejserdømme. Hvorledes alt dette i Forening hindrede Republikens Konsolidering er bekendt, og

Frankrig, der ikke havde forstaaet at benytte den parlamentariske Styrelse, saa sig nu atter bragt under et personligt Regimente, der imidlertid delte Skæbne med alle lignende Regeringer, nemlig at svækkes i samme Forhold som den styrende Persons aandelige og legemlige Kræfter aftage. Kejserdømmet, der selv ved sin første blændende Fremkomst ikke havde kunnet vinde de gamle parlamentariske Koryfæer fra Ludvig Philips Tid for sig, formaaede vel en Stund at beherske den almindelige Stemmeret og benytte den i sin Tjeneste, ligesom Mennesket kan afrette en Bjørn til at danse efter sin Pibe; men omsider fik den forenede Opposition af maadeholdne og radikale Republikanere, Orleanister og Legitimister nye Kræfter og var trods al Regeringens Vilkaarlighed vokset i en foruroligende Grad, da Nederlaget ved Sedan gjorde en brat Ende paa det andet Kejserdømme.

I.

Forfatningen af 1875's Tilblivelse.

Frankrig stod altsaa, da Valget til Nationalforsamlingen skete 8. Febr. 1871, atter overladt til sig selv og var ganske Herre over sin egen Skæbne. Den i Anledning af Fredslutningen indkaldte Nationalforsamling talte 765 eller efter Afstaaelsen af Elsas-Lothringen 738 Medlemmer. Udfaldet af Nationens i Løbet af meget kort Tid indvarslede Afstemning var i og for sig ikke foruroligende. Det var stærkt paavirket af den ulykkelige Krig, saa at Kejserdommets første Mænd dels slet ikke havde stillet sig til Valg, dels vare blevne vragede, og de faa af dets Tilhængere og af de „officielle Kandidater“ til Napoleon III's lovgivende Forsamling, der opnaaede Valg, skyldte endda af og til deres Held til den Omstændighed, at de havde skjult deres bonapartistiske Sympathier. Men paa den anden Side havde Vælgerne heller ikke været venligt stemte imod den improviserede Regering, som efter Kejserdommets Fald havde taget Magten og fortsat Forsvaret af Landet i $^1/_2$ Aar. Rigtignok gik Gambettas Valg igennem i Paris og et Par andre Kredse; men Grunden hertil var mindre hans Ledelse af Sydfrankrigs Forsvar end hans formentlige radikale Anskuelser, og om end de fleste af hans Embedsbrodre kom ind i Forsamlingen, var det dog ingenlunde uden Vanskelighed, og de traf i den alt andet end et dem hengivent Flertal. Medens nemlig Paris og et Par andre store Byer havde valgt yderliggaaende republikanske Kandi-

dater, var det aldeles overvejende Antal af Landets Departementer repræsenterede dels af gamle Medlemmer af Julikongedømmets og den anden Republiks Forsamlinger, dels af ny konservative, enten legitimistiske eller klerikale eller orleanistiske Repræsentanter: Blandt de gamle parlamentariske Ledere ragede *Thiers* op med sit hidtil uhørte Valg i 26 Departementer, medens den i sin Tid langt mere populære Odilon-Barrot var glemt af den store Masse. Thiers, der endogsaa var valgt i Paris, hvor ellers de vildeste Radikale havde faaet de fleste Stemmer, blev saa godt som enstemmig stillet i Spidsen for Styrelsen med den vanskelige Opgave at genoprette Freden udadtil og Ordenen indadtil. Hvorledes det første lykkedes ham paa de saa bekendte Vilkaar, og hvorledes Hovedstadens Misfornøjelse med Forsamlingens Flertal gav sig Luft i „Kommunens“ Oprør, der kostede saa meget Blod og saa store Anstrængelser at underkue, skal her kun nævnes i forbigaaende.

Nationalforsamlingens første Handling var at vælge *Jules Grévy* til Formand — et Valg, der vel for en stor Del skyldtes den Anseelse, han havde vundet ved sin hæderlige Karakter, men vistnok ogsaa, i al Fald tildels, maatte opfattes som et Tegn paa Forsamlingens fjendtlige Stemning mod Kejserdømmet; thi Grévy havde, da han 1868 paany var indtraadt i det politiske Liv, hørt til dettes afgjorte Modstandere. At Forsamlingen var temmelig enig i sin Betragtning af Napoleon III's Styrelse viste sig, da den kort efter sin Sammentræden erklærede Huset Bonaparte for afsat og Kejseren skyldig i Landets Ulykker; thi ved denne Lejlighed turde kun 5 Medlemmer, næsten alle fra Corsica, med Conti i Spidsen stemme mod denne Udtalelse, skønt sikkert enkelte andre Deputerede i deres Hjerte var alt andet end fjendtlige mod Kejserdømmet. Men med denne negative Enighed maatte ogsaa Forsamlingen lade sig nøje; thi i øvrigt var den med Hensyn til Regeringsformen i høj Grad uenig og det overvejende Flertal imod Republiken. Denne var imidlertid et fait accompli, og da Flertallet heller ikke indbyrdes var enig om nogen bestemt Statsform, medens paa den anden Side Landets Stilling var en saadan, der fordrede Enighed og Samarbejde hos alle

Partigrupper, enedes man ved Forsamlingens Sammentræden om at lade Forsamlingsspørgsmaalet hvile, indtil Landet var befriet fra den tyske Okkupation. I Overensstemmelse hermed dannede Thiers ogsaa sit Ministerium ud af næsten alle Forsamlingens Grupper, i Spidsen for det satte han *Dufaure*, en af Julimonarkiets og den anden Republiks parlamentariske Notabiliteter, en skarpsindig og strengt konservativ Jurist, der imidlertid var en Modstander af monarkiske Restaurationsforsøg. Endvidere gjorde han *Jules Simon*, en berømt Taler og filosofisk Forfatter, den mest maadeholdne og ansete af den republikanske Opposition mod Kejserdømmet og Præsidentens personlige Ven, til Undervisningsminister og *Larcy*, der var klerikal og Legitimist, til Minister for de offentlige Arbejder. Af den forrige efter Septemberrevolutionen dannede Regering optog han foruden Simon ogsaa *Jules Favre* og *Picard* i sit Kabinet; men disse, der ikke vare godt ansete hos Forsamlingens konservative Flertal, bleve efter meget kort Tids Forløb fortrængte af dette.

Det varede naturligvis alligevel ikke længe, førend Forfatningsspørgsmaalet af sig selv traadte i Forgrunden og lagde Beslag paa den almindelige Opmærksomhed. Allerede 5te Juli udstedte Greven af Chambord ligesom i 1848 en Proklamation, hvori han atter bragte sig i Franskmændenes Erindring og gentog sine tidligere Forsikringer om, dersom han blev Konge, at holde Henrik IV's hvide Banner højt; et andet Forhold, som ogsaa vedrørte Forfatningsspørgsmaalet, var de to orleanske Prinser, Prinsen af *Joinvilles* og Hertugen af *Aumales* Valg til Nationalforsamlingen; herved fremkom der nemlig Spørgsmaal, om disse Prinser, der under Kejserdømmet havde været landsforviste, kunde indtage deres Sæde i Forsamlingen. Det i Virkeligheden kongeligsindede Flertal i denne ønskede at give Prinserne Adgang til den, hvorimod Republikanerne, der i dem saa et Par Prætendenter, vare derimod. Imidlertid lykkedes det Thiers at udsætte denne Sags Afgørelse ved at bevæge de to Prinser til foreløbig at give Afkald paa at udøve deres Rettigheder som Deputerede. Nationalforsamlingen havde, som man vil have lagt Mærke til, ikke ringe Lighed med den, der var bleven valgt 1849 og ligeledes havde havt

et konservativt Flertal og et republikansk Mindretal; men hvad der kom til at bevirke en afgørende Forskel imellem dem, var Stiftelsen af det saa bekendte og saa forskelligt bedømte „venstre Centrum“, der erklærede at ville slutte sig til Republiken som den eneste mulige Statsform, men paa Betingelse af, at den blev forsynet med konservative Institutioner og egentlig blev et konstitutionelt, parlamentarisk Kongedømme uden Konge. Blandt Partiets stiftende Medlemmer vare de senere Ministre *Léon Say, Marcère* og *Bardoux*, samt den tidligere monarkistiske Minister under den anden Republik *Léon de Maleville;* det var først senere at de rene „Fornuftrepublikanere“, som *Aug. Casimir Périer* og *Waddington*, sluttede sig dertil; derimod fik det straks Tilslutning af en hel Del tidligere Medlemmer af Kejserdømmets lovgivende Forsamlings Mellemparti. I Begyndelsen var Forholdet mellem venstre Centrum og de rene Republikanere aldeles ikke saa varmt; i Virkeligheden stod det dengang højre Centrum (ɔ: de frisindede Monarkister, særlig Orleanisterne) langt nærmere end det egentlige republikanske Parti, og det var først Begivenhedernes Gang, der kunde bevæge det til definitivt at bryde med højre Centrum og afgjort slutte sig til Venstre. Mærkeligt er det ogsaa, at det senere saa ofte benyttede Stikord, at man maatte gøre et loyalt Forsøg med den maadeholdne Republik, der ikke alene tjente venstre Centrum til Løsen, men ogsaa ikke saa faa, i Hjertet monarkisksindede, Deputerede som Middel til at opnaa Valg, hidrører fra en Deputeret af højre Centrums mest liberale Fløj, *Antonin Lefèvre-Pontalis*, der imidlertid ved de afgørende Lejligheder svigtede dette Program.

Saaledes stode Sagerne, da i Aug. 1871 en Del Deputerede, navnlig af venstre Centrum, og blandt hvilke *Rivet, Léon de Maleville* og *Amat* vare nogle af de vigtigste, indbragte et Forslag om at give Thiers's Myndighed en mere bestemt Varighed og ham selv Titel af „Republikens Præsident“. Hermed var man altsaa allerede kommen ind paa Forfatningsspørgsmaalet. For Forslaget kunde det ganske vist anføres, at den ubestemte Maade, hvorved Thiers i Febr. var bleven udnævnt til Chef for Republikens udøvende Magt under

Ansvar overfor Forsamlingen og saaledes, at han til enhver Tid kunde afsættes af denne, ikke gav Styrelsen tilstrækkelig Stabilitet; men det kunde paa den anden Side ikke nægtes, at der herved blev kastet en Brandfakkel ind i Forsamlingen, som i Febr. havde vist sig saa enig (rigtignok kun i at lade Spørgsmaalet ligge), og der kunde navnlig ventes Modstand dels fra en Del af de Kongeligsindede, hvem den nye Titel maatte forekomme som et Skridt henimod Republikens Anerkendelse som definitiv Regeringsform, dels fra de Radikale, der hverken ønskede en Præsident for Republiken eller særlig Thiers som saadan. Forslaget henvistes til et Udvalg, der valgte *Vitet* af højre Centrum (en af Forsamlingens Viceformænd) til Ordfører, og mellem dette Udvalg og Regeringen førtes der nu temmelig lange Forhandlinger for at blive enige om et Udkast i en Skikkelse, som i al Fald de fleste af Forsamlingens Partier vilde kunne slutte sig til. Omsider lykkedes dette. Efter det af Udvalget udarbejdede Forslag skulde Thiers have Titel af Republikens Præsident og som saadan vedblive at udøve den Myndighed, han hidtil havde havt, saalænge Nationalforsamlingen bestod. Men i Indledningen til Loven forekom den Ytring, at Forsamlingen endnu ikke havde anset Tidspunktet for kommet til at benytte sin grundlovgivende Myndighed, og herved vilde det altsaa blive slaaet fast, at Forsamlingen havde en saadan Myndighed. Det republikanske Parti, der var i Mindretal, havde — vel nærmest som en Følge deraf — bestemt udtalt sig herimod og paastaaet, at Forsamlingen kun var bleven valgt for at afgøre Spørgsmaalet om Krig eller Fred, hvorimod hele Højre, selv de yderlige Legitimister, som ellers aldeles ikke anerkendte Folkesuverænitetens Princip, ligesaa ivrigt forfægtede den af Udvalget udtalte Anskuelse. Dette Spørgsmaal kom til at udgøre Hovedsagen under Forhandlingerne; foruden *Gambetta* og den radikale *Naquet* talte ogsaa de mere maadeholdne Republikanere *Pascal Duprat*, *Lamy* og *Langlois* imod, at Forsamlingen tiltog sig grundlovgivende Myndighed, medens dette forsvaredes af Højres Talere: *Saint-Marc-Girardin*, *Baragnon* og *Benoist d' Azy*. Ved Afstemningen gik næsten hele venstre Centrum med Højre, saa at Udvalgets Forslag i

Indledningen til Loven blev vedtaget med 434 Stemmer mod 225; derpaa blev selve Loven i sin Helhed vedtagen i den af Udvalget foreslaaede Form med 491 Stemmer mod 93. Foreløbig havde dette den Virkning, at de orleanske Prinser nu, da Republiken var bleven befæstet, ansaa sig for løste fra Aftalen med Thiers og derfor nu erklærede at ville indtage deres Pladser i Forsamlingen.

Kort før denne Lovs Vedtagelse var der den 2den Juli over den største Del af Frankrig bleven foretaget Valg til de ledige Pladser i Nationalforsamlingen. Ved de oprindelige Valg vare nemlig flere Kandidater (f. Eks. Thiers, Gambetta og Trochu) blevne valgte i flere Kredse, og da de jo kun kunde repræsentere en af disse, maatte der foretages Udfyldningsvalg i alle de øvrige. Allerede derved, at Thiers foretrak at repræsentere Seinedepartementet, blev der Valg nødvendigt i 25 Departementer, og da der desuden (navnlig i Paris) vare blevne en Del Pladser ledige ved de Valgtes Udtrædelse, vil man kunne forstaa, at disse Omvalg saavel i ren numerisk som navnlig i politisk Henseende vilde faa ikke ringe Betydning. Denne blev desto større, som Udfaldet af dem har Præg af, at Landet, der ved de oprindelige Valg havde maattet vælge sine Repræsentanter uden synderlig Forberedelse og med væsentlig Hensyntagen til deres Stilling til Fredsspørgsmaalet, nu vilde tilkendegive sin Beslutning at gøre et nyt Forsøg med Republiken som Statsform. I Departementer, som i Februar havde valgt udelukkende kongeligsindede Repræsentanter, sejrede nu de republikanske Kandidater, saaledes f. Eks. i Departementerne Gard og Gironde; her, hvor der ved de oprindelige Valg ikke var bleven valgt en eneste Republikaner, valgtes nu fire Republikanere.

Paa den anden Side begyndte ogsaa Bonapartisternes Indflydelse i det sydvestlige Frankrig (Vinegnene), som umiddelbart efter Krigen ikke havde kunnet gøre sig gældende, atter at vise sig; i Departementet Dordogne valgtes saaledes den tidligere kejserlige Minister *Magne*, om end kun med et ringe Flertal. I Paris viste der sig en betydelig Forskel mellem disse Valg og de oprindelige; medens ved disse den socialistiske Forfatter Louis Blanc var bleven valgt som Nr. 1

med 216.000 St., blev nu Wolowski, der var en bestemt Modstander af Socialismen, den forstvalgte, og blandt de valgte var der flere af hojre og venstre Centrum, f. Eks. *Laboulaye, Krantz,* Marquis *Plouec,* den protestantiske Præst *Pressensé* o. fl. Desværre skulde det senere paa et for Republikens Skæbne i al Fald tilsyneladende afgorende Tidspunkt vise sig, at dette Maadehold i de parisiske Vælgeres Stemmeafgivning udelukkende skyldtes det Slag, de radikale Elementer nylig havde faaet ved Undertrykkelsen af Kommunens Opstand, hvorved de revolutionære Tendentser for en Tid vare blevne knuste eller i al Fald gjorte uskadelige.

Efter Vedtagelsen af den saakaldte Rivet-Vitets Lov hengik der omtrent et Aars Tid, i hvilken Forsamlingen mere syslede med de store praktiske Sporgsmaal, som Skattevæsenets Reform og den ny Hærordning, end med Forfatningsspørgsmaal. I begge de nævnte Sager optraadte Præsident Thiers meget afgjort for sine personlige Anskuelser og satte i det væsentlige disse igennem, idet Forsamlingen gik ind paa at forhøje de indirekte Skatter, navnlig Tolden, og forkaste den foreslaaede Indkomstskat samt paa at indføre 5 Aars Tjenestetid i Stedet for 3, som mange ansaa for tilstrækkelig. Spørgsmaalet om Forfatningen kom (foruden ved det forkastede Forslag om at flytte Forsamlingen fra Versailles til Paris) egentlig kun frem i Anledning af de bonapartistiske Agitationer. De kejserligsindede Statsmænd havde nemlig aldrig saa snart set, at den Enstemmighed, hvormed Nationen straks efter Krigen havde opgivet Kejserdømmet, var ifærd med at forsvinde, førend de straks begyndte en storartet Agitation med det Maal at vinde Masserne for Kejserdømmets Genoprettelse; Løsenet var: Appel til Folket: man fordrede, at Folket ligesom 1852 og 1870 ved en almindelig Afstemning (der underforstodes ledet af en kejserligsindet Administration) skulde afgore Forfatningsspørgsmaalet. Regeringen var naturligvis ugunstigt stemt imod denne Bevægelse og viste det blandt andet ved at lade Kejserens Fætter, Prins *Jérôme Napoleon,* udvise af Landet, da han vilde vende tilbage til det; men allerede nu viste det sig, at Stemningen, i al Fald hos en Del af de konservative Politikere, var ifærd med at

undergaa en Forandring med Hensyn til Bonapartisterne, idet de vare tilbøjelige til at angribe Regeringen for dette Skridt og optage de Kejserligsindede som en værdifuld Hjælp imod Republikanerne. En Prøve paa sin Indflydelse gjorde det kejserligsindede Parti, da det i August 1871 lod en af de Deputerede fra Corsica nedlægge sit Valgbrev med den aabent tilkendegivne Hensigt derved at faa Napoleon III's gamle Førsteminister *Rouher* valgt. Regeringen udskød Valget til den længst mulige Frist (i Februar 1872); det fandt Sted under den hæftigste Ophidselse, og Udfaldet blev, at af 52,000 St. faldt de 36,000 paa Rouher. Herved fik det lille kejserligsindede Parti i Forsamlingen sin naturlige Fører i sin Midte, og de senere Begivenheder viste, at der blandt de Medlemmer, der skjulte sig under den vage Betegnelse „højre Centrum“, fandtes ikke faa, der vare rede til at slutte sig til et tredje Kejserdømme.

Saaledes hengik et Aar, i hvilket der tillige fandt enkelte partielle Ministerskifter Sted, saaledes traadte Legitimisten Larcy ud af Ministeriet, og det vigtige Indenrigsministerium skiftede flere Gange Chef. Imidlertid vare de vigtigste Skridt til Betalingen af Krigsskadeserstatningen og til Hærens Reorganisation skete; den tyske Okkupation nærmede sig sin Ende. Tiden var altsaa kommen til at gaa bort fra den saakaldte „Pagt i Bordeaux“ og til at give Forfatningsspørgsmaalet en definitiv Løsning. Denne Anskuelse udtaltes i Præsidentens Budskab til Forsamlingen af 13de November 1872, der saaledes bliver Udgangspunktet for den egentlige Behandling af Forfatningen. Ganske vist var dette Budskab affattet i forsigtige Udtryk, og anderledes var det heller ikke at vente; thi Præsidenten kunde ikke støde højre Centrum fra sig, og paa det egentlige Venstre kunde han ikke gøre Regning ved en konservativ Ordning af Republiken; dette nægtede endogsaa endnu stadig Forsamlingens grundlovgivende Myndighed og forlangte dens Opløsning og ny Valg, Fordringer, som Thiers hverken kunde eller vilde gøre sig til Talsmand for. Alligevel vakte Budskabet dog den største Misnøje hos Højre, herunder ogsaa indbefattet højre Centrum, og fra nu af begynder den parlamentariske Kamp mellem

Thiers og Forsamlingens Flertal, mellem Republik og Monarki, der efter tre Aars Forløb endte med den førstes Sejr, skønt Forholdene i Mellemtiden havde været saa vekslende, at der var Tider, hvor Monarkiets Sejr blev anset for sikker.

Kampen begyndte med Indbringelsen af en Forespørgsel til Regeringen om dens Stilling til den af Gambetta rejste Agitation for Forsamlingens Opløsning. Hensigten hermed var tydelig nok; man vilde stille Thiers i et Dilemma, nemlig enten at bryde med Gambetta og derved berøve sig en stor Del af Republikanernes Støtte eller ikke at bryde med ham og derved udsætte sig for at komme i Mindretal. Forholdene vare saa vanskelige for Thiers, at denne kun med Nød og Næppe klarede den. Han svarede paa Forespørgselen, at dersom der virkelig var Fare tilstede for Samfundet, behøvede Regeringen ikke at frygte en Kamp mod Socialismen og Demagogerne. Ved Afstemningen stemte de Radikale for en simpel Overgang til den næste Sag paa Dagsordenen; af de motiverede Dagsordener, der forelaa, udtalte den ene (Højres) kun en Dadel over Gambettas Optræden, den anden (Venstres) kun Tillid til Regeringens Fasthed, medens en tredje, der var foreslaaet af Mettetal, som hørte til højre Centrum, udtalte baade et Tillidsvotum til Regeringen og et Dadelvotum mod Gambetta. Om Regeringen ved at erklære sig for Venstres Dagsorden kunde have faaet Flertal, er vanskeligt at sige; den turde i hvert Fald ikke vove Forsøget, og erklærede sig derfor for *Mettetals* Forslag, som virkelig ogsaa blev vedtaget med 267 St. mod 117. Men dette var kun en Pyrrhussejr for Thiers; største Delen af Højre havde afholdt sig fra at stemme, det maadeholdne Venstre, som det var af Vigtighed for Regeringen at sikre sig, havde delt sig ved Afstemningen af Hensyn til den omtalte Fordømmelse af Gambettas Færd, og de 267, som havde stemt for Forslaget, udgjorde langt fra Halvdelen af de tilstedeværende Medlemmer, saa at der i Virkeligheden intet Flertal var for Regeringen. Enten nu denne Beslutning af Thiers at forlange Mettetals Dagsorden vedtaget skyldtes Dufaure (som mange mente) eller ikke — nok er det, at Udfaldet ingenlunde tilfredsstillede Præsidenten, og Dagen efter udtalte han derfor til en

Deputation fra Venstregrupperne, at han paa Grund af Højres Modstand mod hans Planer ønskede at nedlægge sin Post og trække sig tilbage til Privetlivet. I Virkeligheden tænkte han dog næppe for Alvor herpaa; han haabede endnu at kunne sejre i Kampen.

Samtidig med Forespørgslen om Gambettas Agitation havde en af Højres Førere, *Kerdrel*, indbragt et Forslag om Nedsættelse af et Udvalg, der skulde overveje, hvorledes Præsidentens Budskab burde besvares; dette Forslag var blevet vedtaget, og Højre havde Flertal i Udvalget. Mellem dette og Thiers kom det nu til Forhandlinger; thi skønt Hovedmændene i det nedsatte Udvalg vare de samme, der i Sommerens Løb som Delegerede fra de monarkiske Partier forgæves havde henvendt sig til Thiers for at bevæge ham til at stille sig i Spidsen for Republikens Modstandere, ansaas en Forstaaelse dog ikke for umulig, og Udvalget, der valgte Hertug *Audiffret-Pasquier* til Formand, bestyrkede selv dette Haab ved at udse til Ordfører *Batbie*, et Medlem af højre Centrum, som ansaas for at være forsonlig stemt. Alligevel kom det ikke til Enighed. Hvad Thiers ønskede, var nemlig om ikke en ny fuldstændig Forfatning for Republiken, saa dog en Lov, der oprettede et Førstekammer og anordnede en delvis Fornyelse af Nationalforsamlingen (hvortil flere ønskede føjet Indførelse af et Vicepræsidentskab for Republiken); Højrepartierne derimod, som indsaa Umuligheden af for Øjeblikket at fjærne Thiers som Præsident, da Marskal Mac Mahon havde nægtet at blive hans Efterfølger, og General *Changarnier* manglede den nødvendige Anseelse dertil, havde derfor valgt en anden Operationsbasis. De klagede over Thiers's Hang til en personlig Styrelse og optraadte overfor ham som Hævdere af det parlamentariske System, idet de fordrede, at han skulde tage sine Ministre ud af Forsamlingens Flertal, og for at forberede hans Afhængighed i saa Henseende foreslog de, at der skulde nedsættes et Udvalg til at udarbejde en Ministeransvarlighedslov. I denne Aand var ogsaa Batbies Betænkning affattet, og den første større Fase i denne langvarige Kamp indtraadte. Det lykkedes Thiers endnu en Gang at sejre; men ogsaa denne Gang blev hans Sejr kun en

Pyrrhussejr. idet den straks blev neutraliseret ved andre Begivenheder. Det lykkedes nemlig Thiers at faa Forsamlingen til ikke at vedtage Batbies Forslag, men derimod et andet, hvorefter der skulde nedsættes et Tredivemandsudvalg til at udarbejde et Lovudkast om Statsmagternes indbyrdes Forhold og om Ministrenes Ansvarlighed. Dette Forslag blev vedtaget med 372 St. mod 335, idet en stor Del af højre Centrums vaklende Medlemmer stemte med Regeringen, tildels bevægede ved Thiers's Udtalelse, at det, han vilde, ikke var en Proklamation af Republiken som definitiv Statsform, men kun Vedtagelsen af de Love, der vare nødvendige for at styrke den bestaaende republikanske Styrelse; han tilføjede, at, dersom man troede at kunne genoprette Kongedømmet, vilde han ikke tøve et Øjeblik med at stige ned fra den Plads, han beklædte, for at andre kunde gøre Forsøget. Altsaa Regeringens Forslag vedtoges, men i Udvalget fik Højre atter Flertal, og ikke nok med dette Uheld, det lykkedes umiddelbart efter den nævnte Afstemning Højre at fortrænge den republikanske Indenrigsminister Lefranc. Denne havde vakt Partiets særlige Uvilje ved under Forhandlingerne om den tidligere omtalte Forespørgsel at nedlægge Indsigelse imod, at Regeringen betegnedes som „midlertidig“; som Paaskud benyttede man, at nogle Kommunalraad under den stærke Ophidselse, som November Maaneds Forhandlinger havde fremkaldt i Landet, havde vedtaget Tillidsadresser til Regeringen, hvad der strængt taget var forbudt ved Lovgivningen. Med 305 St. mod 299 satte Højre virkelig ogsaa en Dagsorden igjennem, hvorved Ministeren opfordredes til at haandhæve Loven strængere end hidtil; Lefranc tog da straks sin Afsked, og Thiers, der endnu haabede at kunne komme til en Forstaaelse med en Del af højre Centrum, udnævnte den blandt alle Ministrene af Højre mest yndede, Finansminister *Goulard*, til Indenrigsminister, han afløstes af *Léon Say* som Finansminister. Præsidenten troede endnu, at hans bekendte Stikord: „Republiken maa enten være konservativ eller ophøre at være til,“ vilde kunne bringe ham lige saa mange, om ikke flere, Tilhængere fra højre Centrum, end det vilde skaffe ham af med blandt de radikale og fremskredne

Republikanere. I denne Tanke var det, at han forhandlede med Tredivemandsudvalget, i hvilket Hertugen af *Broglie* var Hovedmanden. Man var, dengang disse Forhandlinger stod paa og deres Udfald blev bekendt, tilbøjelig til at mene, at det af disse to Mestre i parlamentariske Kampe var Thiers, der var gaaet af med Fordelen, men det viste sig snart, at hele denne lange Forhandling kun var et Paaskud for Broglie til at hale Tiden ud, indtil det Øjeblik kom, hvor han havde faaet samlet et Flertal for at styrte Thiers og tillige havde fundet en Mand, der kunde opstilles som hans Efterfølger.

Kærnepunktet i disse Forhandlinger var fra Højres Side at indskrænke Thiers's personlige Indflydelse paa Forsamlingen. Thiers var villig til at gaa ind paa en Indskrænkning af sin Ret til at tale i denne, naar han derved kunde opnaa Indrømmelser paa andre Punkter, saa meget mere, som han jo ogsaa maatte indrømme, at den Rolle, han hidtil havde spillet som Præsident, passede mere for en konstitutionel Fyrstes Førsteminister end for Overhovedet for en forfatningsmæssig organiseret Republik. Det Lovforslag, som Hertugen af Broglie i Slutningen af Februar 1873 i Tredivemandsudvalgets Navn forelagde for Forsamlingen og som var tiltraadt af Regeringen, bestemte derfor: *at* Præsidenten kun undtagelsesvis maatte være tilstede i Nationalforsamlingens Møder, naar han ønskede at udvikle sine personlige Anskuelser, *at* i disse Tilfælde skulde han ved et Budskab til Forsamlingen begære at blive hørt, *at* saasnart han havde endt sin Tale, skulde Mødet suspenderes og kunde kun genoptages i hans Fraværelse, *at* han derimod skulde have Ret til, naar en Lov var bleven vedtagen af Forsamlingen, at sende den tilbage til denne til en fornyet Drøftelse, hvis Udfald saa skulde være det endelige, og sluttelig, *at* Forsamlingen inden sin Adskillelse forbeholdt sig at vedtage de fornødne Love om Statsmagternes Ordning, om et Førstekammer og om Valgene til det ny andet Kammer, hvorom Regeringen skulde udarbejde Forslag. At dette Lovudkast ikke kunde tilfredsstille Republikanerne var en Selvfølge; thi det lod bestandig Hovedspørgsmaalet, hvilken Regeringsform Landet skulde have, i det uvisse; det tilfredsstillede ogsaa næppe Præsidenten; men det kunde jo

ikke nægtes, at der, naar tages Hensyn til Udvalgets Sammensætning, var vundet ikke lidet, ved at de eventuelle Forslag fra Regeringen om Forfatningen kunde fremkomme, saa at sige med Udvalgets Stempel. Forhandlingerne i Nationalforsamlingen bare Præg af, at Forslaget var et Kompromis; det forsvaredes navnlig af Broglie og Dufaure, der vistnok var en af dem, som længst vedligeholdt Haabet om at danne et Regeringsparti af begge Centrumspartierne; ogsaa Thiers selv tog Ordet, idet han fremhævede Nødvendigheden af, at der herskede Enighed mellem Forsamlingen og den udøvende Magt, hvilken bedst kunde fremkomme ved at holde sig paa det i Bordeaux mellem Partierne aftalte neutrale Omraade; desuden vilde Forslaget — sagde han — komme Republiken til Nytte, da den var den lovlig bestaaende Statsform. Ved Afstemningen blev Lovforslaget vedtaget med 411 St. mod 234, og Flertallet udgjordes da i Virkeligheden ogsaa af Forsamlingens Centrum.

Allerede 3 Uger efter den omtalte Lovs Vedtagelse indtraf der en Begivenhed, som viste, at de imod Republiken fjendtlige Partier havde Flertallet i Forsamlingen. Det var Grévys Afløsning som Formand af *Buffet*. Ganske vist var det Flertal, denne fik ved Afstemningen kun lille (19 St.) og denne var ovenikøbet sket i et temmelig ringe besøgt Møde; men alligevel var Valget af denne Mand, som ikke alene var en personlig Uven af Thiers, men ogsaa en af Broglies vigtigste Hjælpere, meget betegnende. Et nyt Vaaben gav Republikens altfor ivrige Venner dens Fjender i Hænde. Der var udskrevet et Udfyldningsvalg i Seinedepartementet, og Udenrigsminister *Rémusat*, der var en gammel Ven og Tilhænger af Thiers, havde stillet sig som maadeholden republikansk Kandidat og aldeles bestemt udtalt sig for Republiken som den endelige Regeringsform. Imidlertid fik de Radikale den Tanke at opstille den tidligere Maire i Lyon, *Barodet*, imod ham, for ved et saa udpræget Valg at protestere desto eftertrykkeligere mod Højres Politik i Nationalforsamlingen, og dennes Kandidatur støttedes ogsaa af Gambetta. Forgæves blev der gjort de største Anstrængelser for at formaa Barodet til at træde tilbage, forgæves udstedte en Del ansete

maadeholdne republikanske Deputerede, som *Langlois* og *Emmanuel Arago*, et Opraab, hvori de udtalte, at Rémusats Valg ikke alene vilde være en Støtte for Regeringen, men ogsaa en Fordel for Republikens Sag. Alligevel haabede man, at Rémusat vilde gaa af med Sejren, thi ved Valgene i Juli 1871 havde som nævnt Seinedepartementet givet de maadeholdne Kandidater Flertal og ved et Udfyldningsvalg i Januar 1872 var Victor Hugo falden igennem mod en Tilhænger af venstre Centrum. Men de radikale Anskuelser havde atter genvundet deres gamle Indflydelse i Hovedstaden. Udfaldet blev, at Barodet fik 180,000 St., Rémusat 135,000 og den kejserligsindede Kandidat, Oberst *Stoffel*, paa hvem betegnende nok ogsaa Legitimisterne stemte, 27,000 St. Efterretningen herom vakte den pinligste Opsigt, man begyndte at tvivle om den maadeholdne liberale og republikanske Politiks Holdbarhed, og de vaklende Medlemmer af højre Centrum maatte nu blive meget tilbøjelige til at slutte sig til Broglie, naar han forestillede dem, at det vilde gaa de maadeholdne Republikanere ligesom i sin Tid Girondinerne, og at man overleverede Landet til de Radikale og Socialisterne, til Pariserkommunens Medskyldige, dersom man ikke reddede Samfundet ved kraftig og hensynsløs Kamppolitik mod Ordenens Fjender og fjernede Thiers, hvis denne ikke vilde slutte sig til en saadan Politik.

Under saadanne Forhold var det, at Nationalforsamlingen traadte sammen efter en kort Ferie den 19de Maj 1873, og at Regeringen fremlagde de ifølge Tredivemandsudvalgets Lov udarbejdede Forfatningsforslag. Samtidig hermed havde Thiers ændret sit Ministerium noget for at gøre det mere ensartet; dets to Ekstremer, *Goulard* og *Jules Simon*, udtraadte og afløstes af *Perier* som Indenrigs- og *Waddington* som Undervisningsminister; begge disse havde oprindelig været Medlemmer af højre Centrum, men vare senere gaaede over til Thiers' Politik. Selve Forslagene gik ud paa at fastslaa Republiken som Landets definitive Statsform, men vel at mærke en Republik med konservative Institutioner. Grundtanken blev udtrykt i den første Paragraf: „Republiken styres af et Senat, et Deputeretkammer og en Præsident for Republiken, som

staar i Spidsen for den udøvende Magt." Med Hensyn til de nærmere Bestemmelser kan det mærkes, at Deputeretkammeret, der skulde vælges ved almindelig Stemmeret paa 5 Aar i Kredse efter Folketallet (saaledes at der valgtes 1 i hver Kreds og de tidligere Valg i Departementer afskaffedes), kunde opløses af Præsidenten med Senatets Samtykke, og at Præsidenten skulde vælges paa 5 Aar af en særlig Forsamling, som bestod af begge Kamrenes Medlemmer og tre Valgmænd fra hvert Departementsraad i Frankrig og Algérien. Senatet foresloges sammensat af 3 Medlemmer for hvert af Frankrigs 86 Departementer samt 1 for Belfort og hvert af de algierske Departementer og 3 for Kolonierne, valgte under et ved almindelig Stemmeret paa 10 Aar med Afgang delvis hvert andet Aar, men kun iblandt en Række i Lovforslaget nævnte Kategorier af Notabler, navnlig f. Eks. tidligere Ministre og Deputerede, Formænd for Departementsraadene, Medlemmer af „Institut de France", høje Gejstlige og Officerer samt andre høje Embedsmænd. Præsidenten og hans Ministre vare ansvarlige for Regeringens Førelse, i Tilfælde af Anklage skulde Senatet fungere som Rigsret. Saaledes vare i det væsentlige Regeringens Forslag; allerede Dagen efter foretog Forsamlingen en imod Thiers fjendtlig Demonstration, idet den valgte den af ham afskedigede Minister Goulard til sin første Næstformand. Dette var imidlertid kun Indledningen til Fjendtlighederne; thi samtidig med Indbringelsen af Forfatningsforslaget anmeldtes en Forespørgsel fra en Mængde Deputerede af Højre til Regeringen angaaende de nylig skete Forandringer i Ministeriets Sammensætning. I de Partimøder af Højre og højre Centrum, der vare gaaede forud for dette Skridt, var man bleven enig om at levere et Hovedslag imod Præsidenten og hans Regering, hvis Politik man mente maatte spille Republikanerne og blandt dem atter de Radikale Magten i Hænde. Ganske vist vare Chancerne for at vinde et saadant Slag nu særlig gode, da det ved flere Lejligheder havde vist sig, at de afgjort konservative Elementer vare i Flertal i Forsamlingen, og mange hidtil vaklende Deputerede ved Barodets Valg vare blevne bestyrkede i Troen paa, at

der maatte trædes kraftigt op mod de Radikale; men dog ventede udenfor Nationalforsamlingen kun faa, at denne skulde beslutte sig til et Skridt, hvormed Meningen kun kunde være at forberede en monarkisk Restauration, og styrte den af Landet saa højt fortjente Olding, der i sit 74de Aar havde grebet Statens Ror under Forhold, hvor alt syntes tabt, og i Løbet af 2 Aar allerede havde naaet at bringe Orden tilveje og læge de værste Saar, og det uagtet en rædselsfuld Borgerkrig var kommen til de øvrige Ulykker. Saa meget mindre troede man det muligt, som man ikke kunde tænke sig nogen, der vilde være istand til med den fornødne Autoritet at overtage Præsidentværdigheden efter Thiers. Men den berømte 24de Maj 1873 bragte Løsningen paa denne Gaade. Forespørgselen begrundedes af selve Lederen af hele Højres Felttog mod Thiers, Hertugen af Broglie. Han angreb Regeringens Svaghed overfor de Radikale og gjorde gældende, at, dersom man ikke energisk tonede det konservative Flag, vilde disse snart komme til Roret og lægge Frankrig øde. Herimod hævdede Minister Dufaure, at netop de konservative Interesser vilde skærmes bedst ved, at man sluttede sig til Regeringen, vedtog en konservativ republikansk Forfatning, og om denne samlede alle maadeholdne liberale og konservative Elementer. Uagtet begge disse Talere, 2 af de bedste i Forsamlingen, klart havde fremstillet de to forskellige Synspunkter, knyttedes dog Hovedinteressen til selve Thiers' Optræden; han havde nemlig ifølge den for kort Tid siden vedtagne Lov forlangt at blive hørt af Forsamlingen. I en udforlig Tale gjorde han med den ham egne Skarphed Rede for sin Politik og for, hvad det var for et Spørgsmaal, der nu skulde afgøres; det var — sagde han — Spørgsmaalet om Republik og Monarki; han hævdede, at Monarkiet var umuligt, baade fordi Stemningen i Folket var imod det, og fordi der var tre Prætendenter til den ene Trone, saa at Højre aldrig vilde kunne enes om en af dem. Til Slutning riposterede han skarpt imod Broglie, der havde beskyldt ham for at arbejde de Radikale i Hænderne; han svarede, at Broglie paa sin Side arbejdede Bonapartisterne i Hænderne og mindede ham om, at hans Fader, den forrige Hertug af Broglie,

altid havde været Kejserdømmets uforsonlige Modstander. Efter Loven blev Mødet hævet efter Thiers's Tale, og først i et Aftenmøde faldt Afgørelsen, efter at den ny Indenrigsminister Aug. Casimir Périer i en kort Tale havde forsvaret sig mod de under Forhandlingen særlig mod ham rettede Angreb. Den af Dufaure paa Regeringens Vegne forlangte simple Overgang til Dagsordenen blev forkastet med 362 St. mod 348, medens der med 360 St. mod 344 vedtoges en af *Ernoul* i Højres Navn foreslaaet motiveret Dagsorden, der udtalte Forsamlingens Beklagelse over, at Ministeriets Sammensætning ikke ydede det konservative Parti de Garantier, som det var berettiget til at vente. Uagtet Venstres hæftige Modstand skiltes Forsamlingen ikke, førend den havde modtaget Thiers' Afskedsbegæring (Republikaneren Georges Forslag om at nægte at modtage den blev forkastet med 362 St. mod 331), hvormed ogsaa alle Ministrenes fulgte, og valgt Marskal *Mac Mahon* til Præsident for Republiken (med 390 St., Venstre afholdt sig fra at stemme) samt faaet Meddelelse om, at denne modtog dette Valg. At det gjaldt Republikens Eksistens saas klart deraf, at alle Republikanerne som een Mand havde stemt for Thiers lige indtil Barodet og de øvrige Radikale, skønt de ikke alene vare imod hans Forfatningsforslag i Realiteten, men endog nylig havde afgivet en fornyet Erklæring imod Forsamlingens grundlovgivende Myndighed overhovedet og forlangt dens Opløsning. Ganske vist var Flertallet ringe og tilmed havde 15 af de Deputerede, der havde stemt for Ernouls Dagsorden, med Target (der nu blev Afsending i Haag, som man mente paa Grund af denne sin Afstemning) i Spidsen erklæret, at de kun gjorde dette for at bringe Regeringen ind i et afgjort konservativt Spor, men at de iøvrigt vare enige i den af Thiers foreslaaede Forfatningsordning; men det var at forudse, at dette Flertal, som allerede i Løbet f det lange Møde stadig voksede ved hver Afstemning, vilde vokse end yderligere, idet mange, der ikke havde kunnet beslutte sig til at være med til at styrte Thiers, vilde stemme med den ny konservative Regering.

Mac Mahon syntes virkelig at ville gaa ind paa at spille den Rolle, som Thiers havde vraget, nemlig som en uansvarlig.

konstitutionel Statschef, der regerede med Ministre, tagne ud af det parlamentariske Flertal. I sit Budskab til Nationalforsamlingen erklærede han sig for dette Flertals Villies Udøver, og han sammensatte sit Ministerium udelukkende af Højres Grupper. Broglie blev dets Leder, og den Titel af „Næstformand for Ministerraadet“ (Præsidenten betragtedes som dets Formand), som Dufaure havde baaret, siden Thiers havde faaet Navn af Præsident, kom nu til at betegne en virkelig Førsteminister. Foruden Broglie, der var en Orleanist af konservativ Retning, maatte ogsaa to andre Ministre, *Beulé* og *Batbie*, henregnes til højre Centrum; Ernoul, der var Ophavsmanden til den Dagsorden, som havde medført Thiers' Fald, blev Justitsminister (han var Legitimist), og en af de ovennævnte 15 (Targets Gruppe, som de kaldtes), Desseiligny blev sat i Spidsen for de offentlige Arbejder. Selv de hidtil af alle Partier saa ringeagtede Bonapartister fik en, endog meget vigtig Plads i Ministeriet, idet *Magne* blev Finansminister.

Vi kunne her nøjes med i al Korthed at nævne de, tildels ved fortrolige Forhandlinger med Greven af Chambord gjorte Forsøg i Somren 1873 paa at genoprette den franske Kongetrone, hvortil den nævnte Fyrste nu var den eneste virkelige Prætendent, da den orleanske Families Hoved, Greven af Paris havde erklæret ikke at ville optræde som hans Medbejler. Forhandlingerne, der førtes af et af Forsamlingens kongeligsindede Grupper nedsat Nimandsudvalg, vare saare nærved at lykkes, og fra de republikanske Vælgeres Side rettedes der indtrængende Opfordringer til de vaklende Deputerede om at erklære sig bestemt om deres Stilling til Spørgmaalet om Regeringsformen (Bonapartisterne vilde naturligvis stemme mod Kongedømmets Genindførelse); men i det afgørende Øjeblik bristede alt ved Greven af Chambords Brev til Chesnelong (der havde forhandlet med ham i Salzburg paa Nimandsudvalgets Vegne), hvori Greven erklærede at ville fastholde den hvide istedetfor den trefarvede Fane som sit Kongedømmes Symbol. For en Tilbagevenden til „l'ancien régime“ var der intet Flertal tænkeligt i Forsamlingen, end sige i Landet. Imidlertid — Højre var vedblivende

ved Roret og havde Flertal. Statsstyrelsens usikkre Ordning maatte have en Ende, og den snilde Hertug Broglie opfandt da en Mellemvej, hvorved han mente at kunne skabe en nogenlunde fast Statsordning uden at anerkende Republiken eller spille Republikanerne Sejren i Hænde. Han lod i November 1873 General Changarnier indbringe et Lovforslag, hvorved „Marskalpræsidentens“ Embedsmyndighed forlængedes for et Tidsrum af 10 Aar. Om dette Forslag førtes der da i den første Halvdel af November Maaned en hæftig parlamentarisk Kamp. Republikanerne, der let indsaa, at denne Situation med nogen Behændighed og Taalmodighed maatte kunne føre til Republikens Befæstelse, optraadte med megen Klogskab, idet de overlod Ledelsen til venstre Centrums Mænd, hvorved de haabede at kunne faa Flertal i Forsamlingen. De havde ovenikøbet det Held, at Lodtrækningen til Forsamlingens 15 Afdelinger denne Gang begunstigede dem, saaledes at der til Udvalget om Changarniers Forslag valgtes 8 Republikanere og kun 7 Konservative. De første opstillede da et Forslag, hvorefter Mac Mahon skulde være Republikens Præsident i 5 Aar, regnet fra de ny Forfatningsloves Vedtagelse; herved opgav man iøvrigt den tidligere, navnlig fra republikansk Side hævdede og ogsaa i Rivet-Vitets Lov iagttagne Grundsætning, at Forsamlingen ikke var berettiget til at raade over Regeringsmyndigheden udover sin egen Levetid. Skønt Udvalgsflertallets Forslag var ganske rimeligt overfor Mac Mahon personligt, lykkedes det dog Broglie at hindre dets Vedtagelse, hvorved jo Vejen vilde være banet for en forfatningsmæssig Republiks Oprettelse. Han lod Mac Mahon i et Budskab til Forsamlingen erklære, at en syvaarig Periode — istedetfor en tiaarig — vilde være tilstrækkelig til at skaffe Regeringen den fornødne Stabilitet, og han fik et hertil svarende Ændringsforslag af *Depeyre*, hvorved altsaa „Marskalpræsidentens syvaarige Præsidentskab“ (Septennatet) stilledes som Grundvolden, saaledes at dets nærmere Ordning forbeholdtes Forfatningslovene (medens Udvalgsflertallets Forslag forudsatte en republikansk Forfatning, efter hvilken saa Mac Mahon vilde blive den første Præsident), gennemført, idet Forsamlingen vedtog det med 383 St. mod 317 og derpaa

selve Loven i denne Affattelse med 378 St. mod 310. En ret kuriøs Konstellation fremkom ved et Ændringsforslag af Bonapartisten Eschasseriaux om at lade en almindelig Folkeafstemning afgøre Spørgsmaalet om Kongedømme, Kejserdømme eller Republik; herfor stemte nemlig tillige en Del yderlige Radikale (Naquet talte herfor), men det fik dog kun 88 St. mod 499. Straks efter „Septennatslovens“ Vedtagelse omdannedes Ministeriet, der dog beholdt sit ublandet konservative Præg, ligesom ogsaa Broglie forblev i Spidsen for det. Ministeriet af 24de Maj 1873 repræsenterede dog Toppunktet af tilbageholdende, tildels endog ligefrem reaktionære og klerikale, Ideers Herredømme i Frankrig siden 1870; fra dets Medlemmer stamme de bevingede Ord, at den vilde være en „Kampregering“ mod de samfundsnedbrydende Tendenser, og at den vilde sikkre ikke blot den materielle men ogsaa „den moralske Orden“ i Landet. — Ord, som senere Aars Begivenheder ikke have undladt at give en hel Del Berettigelse. Betegnende for Regeringens klerikale Bestræbelser var den Forordning, der kun tillod de saakaldte „borgerlige Begravelser“ (ɔ: Begravelser uden kirkelige Ceremonier) i et Par tidlige Morgentimer; og paa det almindelige Lovgivningsomraade satte denne Styrelse sin Blomst i en Lov, der gav Regeringen Ret til at udnævne Mairerne i samtlige Kommuner.

Vi skulle dog ikke fordybe os i det følgende Halvaars Begivenheder paa den parlamentariske Skueplads, men blot bemærke, at de tydeligt viste Vanskeligheden ved at holde det konservative Flertal sammen paa den ny Basis. Skønt Regeringen bestemt fastholdt, at „Septennatet“ ikke var Republiken men kun en til Marskalpræsidentens Personlighed og de syv Aars Varighed knyttet midlertidig Ordning, vare dog selvfølgelig saavel de yderlige Legitimister som Bonapartisterne stærkt misfornøjede med, at derved Muligheden for Konge- eller Kejserdømmets Genoprettelse udelukkedes for dette Tidsrum, og de begyndte stærkt at angribe Regeringen. Fra anden Side fremførtes den Tanke, at det var altfor prekært at knytte den ny Ordning alene til Marskallens Personlighed; man mente, at Fordringen til den nødvendige Stabilitet kun vilde fyldestgøres, hvis der blev truffet Bestem-

melse om, at den ialtfald skulde vare de 7 Aar (fra November 1873), og at der altsaa i Tilfælde af Marskallens Død eller Afgang forinden skulde vælges en Stedfortræder for ham for Resten af Perioden (det „upersonlige" Septennat i Modsætning til det „personlige"). Alt tydede paa, at Ministeriet, naar Spørgsmaalet om den nærmere Ordning af Septennatet kom til at foreligge, vilde blive ladt i Stikken af en Del af sine hidtilværende Tilhængere, og dog var det nødvendigt at skride dertil; thi straks efter Septennatslovens Vedtagelse havde Forsamlingen valgt et nyt Udvalg paa 30 Medlemmer til Drøftelse af de Forfatningslove, der skulde slutte sig dertil. I dette Udvalg havde vel de Konservative overvældende Flertal, idet det valgtes af selve Nationalforsamlingen ved absolut Flertal, og der kun af Republikanerne indvalgtes 5 af de mest maadeholdne Medlemmer af venstre Centrum (det valgte Batbie til Formand); men det blev snart aabenbart, at det ikke kunde fremme sit Arbejde, med mindre Regeringen tog Initiativet ved at fremlægge Forslag. Omsider skete dette ved det af Hertug Broglie 15de Maj 1874 forelagte Forslag „om Oprettelse af et Førstekammer, om dettes Myndighed og om Forholdet mellem Statsmagterne." Dette Forslags Fremkomst bevirkede vel straks Ministeriets Fald (idet Forsamlingen med 381 St. — Venstre, yderste Højre og Bonapartisterne — mod 317 nægtede først at behandle det af Regeringen ligeledes forelagte Udkast til en Valglov for det fremtidige Deputeretkammer), men det var dog forinden blevet henvist til Forfatningsudvalget, og da det dannede Rammen for, hvad Størstedelen af de Konservative ønskede at gennemføre paa Forfatningsomraadet, ville vi dvæle et Øjeblik ved det og sammenligne det med Thier's og Dufaures Forslag fra Maj 1873. Den første og mest betydningsfulde Forskel fremtræder i Forslagenes Begyndelse; thi medens Thiers' Forslag klart løser Forfatningsspørgsmaalet ved sine Begyndelsesord: „Republiken styres af" . . . . . bestemmer de 3 første Paragrafer i Broglies Forslag følgende: „Den udøvende Magt, som ved Lov af 20de November 1873 er overdraget til Marskal Mac Mahon for 7 Aar, vedbliver at udføres under de nuværende Vilkaar, forsaavidt de ikke ændres ved

nærværende Lov; den lovgivende Magt skal efter den nuværende Nationalforsamlings Adskillelse overdrages til to Forsamlinger, af hvilke den ene fører Navn af det store Raad, den anden af Deputeretkamret.“ Begge Forslagene have iøvrigt for det andet Kammer Navnet „Repræsentantkamret“, der ellers i Frankrig kun er brugt i den af Napoleon I. i de 100 Dage givne Forfatning, og som ogsaa nu blev opgivet. Der var heri ikke nogensomhelst Anerkendelse af Republiken som den gældende Statsform udover det rent faktiske, at denne for 7 Aar foreslaaede Statsform, hvori der ingen Konge var, men en Præsident, dog maatte siges at være en Republik, og det var dette, der gjorde de yderliggaaende af Højre forbitrede paa Forslaget og dets Stillere. Men ligesaa væsentlig var Forskellen paa de to Forslag med Hensyn til Førstekamrets Sammensætning. Medens der fra Højres Side intet Forsøg gjordes paa at fravige den almindelige Stemmerets Grundsætninger med Hensyn til Deputeretkamret, — undtagen forsaavidt det var strængere, hvad Kravene til Opholdets Varighed i den paagældende Kommune angik — saa stillede Sagen sig anderledes overfor det paatænkte Førstekammer. Thiers' og Dufaures Forslag lod „Senatet“ vælge af de samme Vælgere, som skulde vælge Deputeretkamret, og søgte at give det et fra dette forskellig Karakter, dels ved at gøre Senatorernes Valgbarhed afhængig af en højere Alder (35 Aar mod 25 Aar til Deputeretkamret), dels ved at indføre en Række Kategorier af Notabler, hvorimellem der alene kunde vælges; da der imidlertid herimellem bl. a. vare alle tidligere og fungerende Deputerede, vil det let ses, at som Garanti for de virkelige konservative Interesser vilde det ikke have stor Betydning. I Modsætning hertil tog Broglies Forslag ligefrem Sigte paa at skabe et Førstekammer med et sikkert konservativt Flertal, som kunde være i Stand til at sætte en Bom for Republikanerne, hvis de efter Nationalforsamlingens Opløsning skulde faa Overvægten i det ny Deputeretkammer. I det „store Raad“, hvis Medlemmer ikke skulde nyde Dagpenge, skulde først Kardinaler, Marskaller, Admiraler samt Formændene for Kassations- og Regnskabsretten indtræde som selvskrevne Medlemmer, dernæst indtil

150 Medlemmer, som skulde udnævnes af Regeringen (men paa 10 nær iblandt visse Kategorier af Notabler, nuværende og forhenværende Deputerede m. fl.) samt endelig et Antal Medlemmer, som skulde vælges for 7 Aar i Departementerne (1—3 for hvert Departement efter dets Folketal) af en særlig Valgforsamling, sammensat dels af Departementets Repræsentanter i Deputeretkamret, Generalraadet og Arrondissementsraadene og dets Spidser paa Domstolenes, Gejstlighedens og Undervisningsvæsenets Omraade, dels af et lige Antal Højstbeskattede. Det var givet, at det republikanske Parti i denne Forsamling vilde være reduceret til fuldstændig Afmagt. Hvad Raadets Beføjelse angik, da skulde det — ligesom Senatet i Thiers' Forslag — eventuelt fungere som Rigsret overfor Ministrene; men med Hensyn til selve Præsidentens Ansvarlighed var der en Væsensforskel mellem de to Forslag, idet Thiers havde tænkt sig, at han ligesaavel som Ministrene skulde være ansvarlig for Regeringens Førelse, medens hans Ansvar nu begrænsedes til Tilfælde af Højforræderi eller Forfatningsbrud, en Bestemmelse, som senere genfindes i alle Forfatningsforslag og kom til at danne en Hovedbestanddel af den endelige republikanske Forfatning, og hvorved Præsidentens Stilling kom til at være som en ved det parlamentariske System indskrænket Konges, endda uden den Vægt, som Overleveringen af Kongenavnet dog altid kan give denne. Med det store Raads Samtykke skulde Præsidenten kunne opløse Deputeretkamret, og en lignende Bestemmelse fandtes ogsaa i Thiers' Forslag, men medens efter dette de ny Valg hurtigt skulde udskrives, skulde de efter Septennatforslaget kunne udsættes indtil et halvt Aar, og i Mellemtiden kunde Præsidenten regere med det store Raad, dog mod at aflægge Regnskab derfor ved det ny Deputeretkammers Sammentræden. I begge Forslag vare begge Kamre ligestillede med Hensyn til Lovgivningen, dog at Finansloven skulde behandles først af Deputeretkamret. Men den vigtigste Bestemmelse — henset til det paatænkte Raads Sammensætning — var dog den sidste Paragraf i Broglies Forslag. Medens Thiers vilde grundlægge en regelmæssig Forfatning for Republiken, som altsaa kun kunde forandres ved en ny Lov og med

begge Kamres Samtykke, bestemte det ny Forslag, at ved Udløbet af Mac Mahons Embedstid eller i Tilfælde af hans Afgang forinden skulde Formanden for det store Raad overtage Landets Styrelse som midlertidig Præsident, og de to Kamre træde sammen til en fælles Forsamling, som skulde staa fuldstændig frit med Hensyn til sine Beslutninger og altsaa repræsentere den suveræne Nation ganske paa samme Maade og med samme Rettigheder som den ved almindelig Stemmeret valgte Nationalforsamling. Det var især den sidste Bestemmelse, som stødte de yderlige Legitimister, idet de ansaa det for Øjemedet dermed at sætte en orleansk Prins paa Raadets Formandsstol og derved bane ham Vejen til Statsoverhovedets Plads efter Mac Mahon.

Men som nævnt, dette Forslags Fremsættelse medførte jo ogsaa Ministeriet Broglies Fald, og Forfatningsudvalgets Forhandlinger om det havde derfor foreløbigt kun en ren theoretisk Interesse, da det var givet, at hverken Udvalget eller det af Krigsminister, General Cissey præsiderede Ministerium, som havde afløst Broglies, kunde overtage en ledende Rolle ved et Forfatningsforslags Gennemførelse. De virkelige Forhandlinger foregik bag Kulisserne, og her gjorde to Strømninger sig gældende. Paa den ene Side vakte de Sejre, som snart Republikanerne, snart de Kejserligsindede vandt ved Udfyldningsvalgene til Nationalforsamlingen over de Kandidater, som repræsenterede Forsamlingens hidtilværende Flertal, mange Betænkeligheder, særlig hos dens orleanistiske Medlemmer og vakte derfor Haab hos venstre Centrums Mænd, der meget vel betænkt skødes frem i Forgrunden af Republikanerne, om at vinde det fornødne Antal Stemmer for et Forslag, der klart anerkendte Republiken som den lovlige Statsform i Overensstemmelse med § 1 i Thiers' og Dufaures Forslag — et Haab, som dog foreløbig ikke opfyldtes, idet saavel et Forslag i denne Retning af Périer, som et derefter indbragt Forslag af de Radikale om Forsamlingens Opløsning og ny Valg forkastedes. Paa den anden Side søgte Broglie samtidig paany at samle det gamle Højreflertal, særlig ved det Pres, som Marskalpræsidentens og hans Regerings gentagne Krav til Forsamlingen om at ordne Septennatets For-

fatning ovede paa den, i Forbindelse med det haabløse i at lade Forsamlingen skilles uden at have udført dette Hverv og sandsynligvis overlade Republikanerne Flertallet i den ny Forsamling. Hans Plan gik stadig ud paa Oprettelsen af et Førstekammer omtrent som af ham foreslaaet og ved Siden deraf muligvis en delvis Fornyelse af den bestaaende Nationalforsamling. Som et Modstykke til venstre Centrums Forslag om Republikens Anerkendelse havde endelig den yderlige Legitimist, Hertug Larochefoucauld, ligefrem foreslaaet at erklære det arvelige Kongedømme for Frankrigs gældende Statsform, saaledes at Mac Mahon, indtil dets Forfatning var ordnet ved Overenskomst mellem Kongen og Folkerepræsentationen, skulde fungere som Rigsforstander.

Under saa forviklede Forhold var det ganske naturligt, at Forsamlingen trykkede sig ved at gaa til Behandling af Forfatningssagen; da det ikke syntes at være muligt at samle noget Flertal om en Løsning af den, og det uagtet Udvalget dog i Juni 1874 havde fremlagt sit Forslag desangaaende; en forholdsvis ubekendt Deputeret, den maadeholdne Legitimist *Ventavon* var dets Ordfører. Udvalgets Flertal lignede i meget Broglies, og dets Grundlag var ligesom dettes: det „personlige Septennats“, det formindskede dog Antallet af de af Præsidenten udnævnte Medlemmer af Førstekamret, som nu atter kaldtes Senatet, fra 150 til 100, men tildelte ham alene Opløsningsretten. Forøvrigt formulerede Udvalget sine Forslag i to Lovudkast: det ene den egentlige Forfatningslov, det andet Loven om Senatets Sammensætning. I Januar 1875 rettede Mac Mahon paany et Budskab til Forsamlingen for at opfordre den til at skride til Ordningen af Septennatet, og 21de Januar begyndte da Forhandlingen herom. Det viste sig straks at ikke alene Venstres, men ogsaa yderste Højres Talere bestemt vare imod Udvalgets Forslag, og de sidstnævnte beskyldte, idet de erklærede at ville støtte Mac Mahon personligt, endog ligefrem og ret naivt Broglie for at have narret dem til at vedtage Septennatsloven, idet det havde været deres Forudsætning, at den kun skulde være en Hindring for Republiken men ikke for Kongedømmets Genoprettelse. Efter en Del Forhandlinger gik man til Afstemning

om det af Laboulaye af venstre Centrum stillede Forslag, der var enslydende med Thiers' og Dufaures. „Den franske Republik styres af en Præsident og to Kamre." Det støttedes nu af hele Venstre; om det end kostede stor Besvær at faa de yderlige Radikale, der hverken vilde have noget Præsidentskab eller noget Førstekammer, til at stemme derfor; en 4—5 Stykker af disse, navnlig *Louis Blanc*, den senere Boulangist *Naquet* og *Peyrat*, der ved Skæbnens Ironi selv tilsidst blev Viceformand i Senatet, vare næsten ikke til at bevæge til at gaa paa Akkord med deres Grundsætninger og bestemte sig først i sidste Øjeblik til at give Laboulayes Forslag deres Stemme. Alligevel blev det forkastet med 359 St. mod 336, saa at der forsaavidt endnu var det samme Flertal i Forsamlingen imod Republiken, som da Thiers fjernedes fra Præsidentskabet. Men dette blev ogsaa Højres sidste Sejr paa det egentlige Forfatningsomraade; thi det skulde straks efter vise sig, at der blandt mere frisindede Orleanister, ja endog hos selve de orleanske Prinser havde fremarbejdet sig den Overbevisning, at det var umuligt at gennemføre Udvalgets Septennatsforslag, og at det for at hindre Bonapartisternes Fremtrængen var nødvendigt at søge Enighed med Republikanerne om en Forfatning, der bød tilstrækkelige Garantier for de konservative Interesser. Det var denne Stemning, der blev afgørende for Nationalforsamlingens Beslutning den 30te Januar, da i Virkeligheden Frankrigs Skæbne for en lang Aarrække blev bestemt. Et af højre Centrums Medlemmer, Professor *Wallon*, der tidligere stedse havde stemt med Flertallet, men allerede forrige Aar havde hævdet Umuligheden af at holde Septennatet og Republiken skarpt ude fra hinanden og nu havde stemt for Laboulayes Forslag, havde nemlig stillet et Forslag, der, som det er sagt med et træffende Udtryk, „indpodede" Republiken paa Septennatet, idet det bestemte følgende: „Republikens Præsident vælges af de to Kamre, samlede til en Nationalforsamling; han vælges paa 7 Aar og kan genvælges." Det var klart, at herved — ikke proklameredes — men anerkendtes en regelmæssig republikansk Regeringsform. Efter en kort Forhandling, under hvilken Forfatningsudvalget udtalte sig imod Wallons Forslag,

medens det tiltraadtes af Venstre, vedtoges det med 353 St. mod 352, og denne ene Stemmes Flertal afgjorde Forfatningssagens videre Forløb. Der var forøvrigt til Wallons Forslag stillet et Underændringsforslag, der udtrykkeligt henpegede paa, at der ved Udløbet af Marskalpræsidentens Embedstid kunde tages anden Bestemmelse om Regeringsformen, men herfor stemte kun de egentlige Orleanister. Forhandlingerne fortsattes nu om de øvrige Paragraffer i Udvalgets Forslag (dets Ordfører Ventavon opgav dette Hverv og afløstes af *Paris*) der iøvrigt ikke havde stor Interesse, da det om Senatets Sammensætning kun hed, at den skulde bestemmes ved en særlig Lov, og da det med Hensyn til Bestemmelserne om Forfatningens Forandring, der under Mac Mahons Embedstid kun kunde ske paa hans Forslag, var givet, at Republikanerne her maatte imødekomme Orleanisterne ved at gøre Adgangen dertil meget let; derimod lykkedes det de Konservative med 5 Stemmers Flertal at indsætte en Bestemmelse i Forfatningen om, at Versailles fremdeles skulde vedblive at være Regeringens og Parlamentets Sæde, noget som Republikanerne altid havde modsat sig. Legitimisterne og Bonapartisterne vare selvfølgelig meget forbitrede over den Vending, Forfatningssagen havde taget, og da mellem de forskellige Behandlinger af den egentlige Forfatningslov Senatsloven kom til Forhandling, var det ogsaa nær lykkedes dem at forpurre Sagens Gennemførelse. At heller ikke her Udvalgets Forslag vilde blive vedtaget, var klart; men der var ikke mellem Republikanerne og de Orleanister, der ønskede den ny Forfatning gennemført, opnaaet nogen Forstaaelse om en anden Sammensætning af det paatænkte Senat. Herpaa byggede Modstanderne deres Plan, og da nu Republikaneren Pascal Duprat stillede et Ændringsforslag, der gik ud paa, at Senatet skulde vælges af de samme Vælgere som Deputeretkamret, afholdt yderste Højre sig fra at stemme, saa at Ændringsforslaget, da den største Del af Venstre stemte derfor, vedtoges med 322 St. mod 310. Herved opstod der stor Forvirring; ikke alene erklærede Forfatningsudvalget og Ministeriet, at de ikke kunde gaa med til til en Forhandling paa dette Grundlag, men det var ogsaa

øjensynligt, at hermed var Betingelsen for at samle et Flertal for en republikansk Forfatning bristet. Senatsloven paa det af Duprat foreslaaede Grundlag blev da ogsaa ved Afstemningen over den i dens Helhed forkastet; men den Hindring, der nu mødte ved Forretningsordenens Bestemmelse om, at et Forslag, der var forkastet af Nationalforsamlingen, ikke maatte gentages, kom man dog ud over ved en Henvisning til, at det kun var denne Sammensætning af Senatet, men ikke dettes Oprettelse i Almindelighed — der jo var vedtaget af Forsamlingen ved Behandlingen af Forfatningsloven — der var forkastet. Der indbragtes da ogsaa, medens man fra radikal Side i sin Utaalmodighed ønskede Underhandlingerne afbrudte og Forsamlingen opløst, straks flere nye Forslag til Dannelsen af et Senat som Grundlag for yderligere Forhandlinger. Udvalget stillede atter et Forslag, i det væsentlige i Lighed med dets tidligere; men Interessen drejede sig heller ikke nu herom, men om hvorvidt det kunde lykkes at tilvejebringe Enighed mellem Venstre og højre Centrum om en Sammensætning af Senatet, der paa den anden Side dog ydede de konservative Interesser nogen Garanti. Det saas nu, at selve Mac Mahon og Broglie vare tilbøjelige til at ønske Forfatningens Vedtagelse, da ellers Valg til en ny Nationalforsamling syntes en Nødvendighed, og i Forfatningsudvalget udtalte Indenrigsminister *Chabaud-Latour*, at Regeringen ikke fastholdt Fordringen om at faa Ret til at udnævne et vist Antal Medlemmer af det ny Senat, naar denne Ret overførtes til Nationalforsamlingen. Herved banedes Vejen for en Overenskomst paa Grundlag af et af Wallon, der atter her blev den „frelsende Engel“, indbragt Forslag, hvorefter Senatet skulde bestaa af 300 Medlemmer, nemlig: 1) 75 Medlemmer, valgte paa Livstid af Nationalforsamlingen og ved Dødsfald erstattede ved Valg af Senatet selv, 2) 225 Medlemmer, valgte paa 9 Aar — med delvis Afgang hvert 3die Aar — i Departementerne og nogle af Kolonierne af en Valgforsamling, bestaaende af Departementets Deputerede, Medlemmerne af dets Generalraad og Arrondissementsraad samt en Valgmand fra hvert af dets Kommunalraad, enten Kommunen var lille eller stor (saa at Paris og den mindste Landkommune her

kom til at veje lige meget). Om dette Forslag sluttedes der en Overenskomst mellem højre Centrum og Venstre; den, der talte herimod, var navnlig Forsamlingens tidligere Formand, den senere Præsident Grévy, der ansaa Orleanisterne for Republikens farligste Fjender, medens Gambetta anbefalede Overenskomsten og fik de Radikale til at gaa med til den, idet han overfor Indvendingerne mod det nye Senat yttrede, at det ikke vilde blive en reaktionær Forsamling, men at det vilde være „de franske Kommuners store Raad.“ At her enkelte af de yderlige Radikale ikke vilde gaa med, havde jo nu ingen Betydning, da den store Mængde af højre Centrum — selv en Mand som Hertug Broglie — stemte for Forfatningen. Som en Følge heraf vedtoges Wallons Forslag til en Senatslov, efter at alle Ændringsforslag vare forkastede, 24de Februar med 448 St. mod 241, og Dagen efter den egentlige Forfatningslov — eller som dens officielle Titel var: Loven om Statsmagternes Ordning — med 425 St. mod 254.

Saaledes blev Forfatningen af 25de Februar 1875 til, og var den end næppe helt og holdent Udtryk for noget af Hovedpartiernes Anskuelse, saa havde den dog som alle Kompromiser saa meget, der tiltalte de forskellige Partier, at den gennemgaaende hilstes af dem med Tilfredshed, navnlig fordi dens Vedtagelse gjorde Ende paa en Situation, der næsten var bleven haabløs, og hvoraf der ingen anden Udgang kunde ses. Republikanerne vare ganske vist misfornøjede med Forfatningens konservative Bestanddele, og de fleste af dem vare endog absolut stemte imod overhovedet at have et Førstekammer og en Præsident, der var udrustet med næsten alle en konstitutionel Konges Rettigheder, især da Marskal Mac Mahon tydeligt havde vist sin Uvilje mod alt, hvad der smagte af Radikalisme; men de maatte dog, naar de tænkte paa Stillingen efter Thiers's Afgang, indrømme, at det var en stor Sejr, og egentlig mere, end hvad de kunde have haabet, at se Republiken endelig godkendt som Frankrigs Statsform, endog af saa mange tidligere afgjorte Modstandere af den, og de maatte tillige indse, at de Indrømmelser, de havde maattet gøre for at naa dette Resultat, ingenlunde vare for store, og at de nu stod langt bedre, end de vilde

have gjort, hvis Broglies Septennatsforslag var blevet gennemført. Paa den anden Side stod det klart for Orleanisterne, at Kongedømmet for Tiden ikke kunde genoprettes, og i saa Tilfælde vilde en fortsat Forsumpning af Forfatningssagen kun kunne have gavnet de to Partier, som de nødigst saa Frankrigs Skæbne betroet til: de Radikale og Bonapartisterne, to Retninger, af hvilke Hertug Audiffret-Pasquier i 1872 havde tiltalt det ene saaledes: „Jeg siger Eder, I Radikale, at jeg afviser Eder, ikke fordi jeg er Monarkist, nej, jeg afviser Eder i Frihedens Navn, fordi jeg er liberal,“ og det andet saaledes: „Jeg beder Gud skaane dette Land for den dybeste af alle Ydmygelser, den nogensinde atter at se sin Skæbne betroet i de Hænder, der have tjent det saa slet.“ I Stedet for disse to Alternativer kunde man nu nok fra orleanistisk Side vente en maadeholden Styrelse af Landet under parlamentariske Former, under hvilken man foreløbigt kunde se Tiden an, og man maatte indrømme, at der i Forfatningen fandtes meget, der viste, at den for en Del skyldtes dette Parti. Først og fremmest sad paa Præsidentstolen den af alle Landets konservative Elementer saa højt ansete Marskal, der syntes en levende Garanti imod de Radikales Kommen til Magten, og hvis Loyalitet paa den anden Side udelukkede enhver Tanke om en voldelig Forandring i Forfatningen i Lighed med Bonapartisternes Statskup; han havde, som nævnt, paa det nærmeste en konstitutionel Monarks Stilling, navnlig hele den udøvende Magt og Ret til med Kamrets Samtykke at opløse Deputeretkamret. Dernæst var der Senatet, hvori man kunde haabe at faa et stærkt Bulværk mod Radikalismen, dels ved den Fjerdedel af det, som Nationalforsamlingen forbeholdt sig at vælge, dels ved den store Begunstigelse, Valgmaaden gav Landkommunerne i Modsætning til de store Byer. Derimod var det klart, at Legitimisterne og Bonapartisterne maatte være højst forbittrede over den ny Forfatning, der lukkede Udsigten til en snarlig Opfyldelse af deres Haab, og de betragtede højre Centrums Deltagelse i dens Vedtagelse som et Forræderi, hvorover de forbeholdt sig at tage — og virkelig ogsaa tog — en Hævn, der rigtignok i sidste Instans kom til at gaa ud over dem selv. Fore-

løbig havde de gjort alt for at sprænge Forbundet til Forfatningens Gennemførelse, men uden Held, end ikke da en af dem stillede et for Republikanerne saa lokkende Forslag, der samtidig viste dets Ophavsmands, Legitimisten Colombets, Følelser overfor Orleans'erne, nemlig at udelukke Medlemmerne af de Herskerhuse, der havde regeret i Frankrig, fra Præsidentværdigheden; det fik kun 43 St. for sig.

Det gjaldt nu at danne et Ministerium, der svarede til den ny Situation, og dette skete af Forsamlingens Formand, Buffet, der, skønt afgjort konservativ og hidtil Republikanernes bestemte Modstander samt en af Ophavsmændene til Thiers' Fald, dog nu havde vundet nogen Sympathi hos dem ved at arbejde for Forfatningens Vedtagelse, hvad der ogsaa var Tilfældet med hans Afløser paa Formandsstolen, Hertug Audiffret-Pasquier, der ved sit Valg maatte undvære Legitimisternes og Bonapartisternes Stemmer. I sit Ministerium optog Buffet to af venstre Centrum, nemlig Dufaure som Justitsminister og Léon Say som Finansminister; desuden blev Wallon Kirke- og Undervisningsminister; de øvrige Ministre vare konservative, og en enkelt af dem (Vicomte Meaux) havde endog stemt imod Forfatningslovene. Den ny Førsteminister vakte snart Misnøje hos Venstre, dels ved at han skarpt fremhævede sit konservative Standpunkt i Modsætning til selv maadeholdne Republikanere, dels ved at han fastholdt sine Forgængeres Forvaltningsgrundsætninger og lod de af dem indsatte kongelig- og kejserligsindede Embedsmænd, navnlig de med Hensyn til Valgene saa betydningsfulde Præfekter og Underpræfekter, forblive i deres Embeder. Foreløbig kom det dog ikke til noget Brud, og Forsamlingen sysselsatte sig nu blandt andet med de Love, der skulde supplere den vedtagne Forfatning, nemlig en Lov, der ordnede den indbyrdes Forbindelse med Statsmagterne, en Valglov for Senatet og en for Deputeretkamret. Det hidtilværende Forfatningsudvalg, der jo var blevet sat ganske ud af Spillet ved de afgørende Forhandlinger i Januar og Februar, afløstes af et nyt paa det samme Antal Medlemmer (30), men hvori Republikanerne fuldstændigt fik Overmagten (de allerfleste af de valgte Medlemmer hørte dog til de maadeholdne, og Gambetta kom

ikke derind, skønt han kun manglede 1 St. i at blive valgt), og dette, der valgte *Leonce de Lavergne*, af samme Retning som Wallon, til Formand, fremmede Arbejdet meget hurtigt, saa at de to første af de ovennævnte Love, for hvilke henholdsvis *Laboulaye* og *Christophle* vare Ordforere, bleve gjorte færdige i Sommerens Løb. Samtidig gjorde Forsamlingen imidlertid en anden Lov færdig, der viste, at paa det saglige Omraade var der endnu et konservativt Flertal i det. Det var den Lov, der sikkrede de private (katholske) Universiteters eller Fakulteters Stilling overfor Statsuniversiteterne og navnlig gav dem Ret til ligesaavel som disse — dog under Kontrol af en blandet Kommission af Stats- og private Universitetsprofessorer — at tildele akademiske Grader. Denne Lov, der i høj Grad laa Højres klerikale Elementer paa Hjærte og blandt Republikanerne fandt en værdifuld Støtte i Laboulaye, som deri saa en nødvendig Konsekvens af Undervisningens Frihed, bekæmpedes paa det hæftigste af hele det øvrige Venstre, der frygtede den Magt den vilde give Gejstligheden, men vedtoges dog til Slutning med 316 St. mod 260.

Tilbage af Forfatningslovene stod nu kun Valgloven til Deputeretkamret, og her var der med Hensyn til selve Valgretten ingen Uoverensstemmelse, thi vel havde man tidligere i Højre næret Ønsker om at sætte Valgretsalderen op fra 21 til 25 Aar og om at fordre en længere Opholdstid i vedkommende Kommune end den hidtil fordrede ($^1/_2$ Aar) — en Ordning i Lighed med den, der i 1850—51 havde været vedtaget, men rigtignok fra Modpartiets Side var bleven betragtet som en Lemlæstelse af den almindelige Stemmeret — men allerede ved Behandlingen af Kommunallovene havde det vist sig, at Republikanerne i dette Spørgsmaal støttedes af Bonapartisterne, og at der som Følge heraf i Forsamlingen var et Flertal for at bibeholde den almindelige Stemmeret i dens gældende mest yderligstgaaende Form. Derimod var der et andet Spørgsmaal, paa hvilket Partierne stødte sammen. Nationalforsamlingen var bleven valgt ved „Listeafstemning“, det vil sige, at ethvert af Departementerne under et valgte det Antal Repræsentanter, der tilkom det, saaledes at Flertallet kunde besætte dem alle, og paa samme Maade skulde det ny

Senat vælges. Denne Ordning ønskede Republikanerne at beholde ogsaa til Deputeretkamret til Trods for den Uretfærdighed, der aabenbart laa i Mindretallenes fuldstændige Udelukkelse fra Repræsentation; det laa nemlig ikke i nogens Tanke at indføre noget lignende som den her i Landet anvendte Forholdstalsvalgmaade, uagtet dette System ikke var ubekendt for de franske Politikere, og det saaledes ved Kommunallovenes Behandling var blevet foreslaaet fra Højres Side — foruden at der skulde gives de højstbeskattede Vælgere en vis Indflydelse paa Kommunens Styrelse — at Mindretallenes Adgang til at blive repræsenterede i Kommunalraadene i de større Kommuner skulde sikkres ved Indførelsen af den saakaldte „kumulative“ Afstemning (ɔ: hver Vælger fik ligesaamange Stemmer, som der skulde vælges Repræsentanter, men kunde give alle sine Stemmer til en og samme Kandidat). Om at forbinde Listeafstemningen med en saadan eller en lignende Valgmaade var der imidlertid ikke Tale; Spørgsmaalet drejede sig kun om, hvorvidt Valgene skulde ske departementsvis eller saaledes, at Landet deltes i et vist Antal Kredse, der hver skulde vælge en Deputeret. Grunden hvorfor den sidste Valgmaade blev foretrukket af Regeringen og Højre, men modarbejdedes af Venstre — og det var den samme Grund hvorfor senere, i 1889, Partierne stod omtrent omvendt til samme Spørgsmaal — var den, at det mentes, at Regeringen gennem sine Forvaltningsembedsmænd, særlig Præfekterne og Underpræfekterne, kunde udøve en ganske anderledes stor Indflydelse paa Vælgernes Afstemning, naar denne foretoges i Enkeltmandskredse, end naar Valgene skete departementsvis. Senere, da begge Valgmaader skiftevis havde været prøvede, viste det sig imidlertid, at Forskellen mellem deres Virkninger, selv om den nævnte Forudsætning ogsaa kunde være rigtig, dog viste sig nok saa tydeligt paa et andet Punkt. Ved Departementsvalgene kom Valget til at staa mellem de af de forskellige Partigruppers Komiteer foreslaaede Kandidatlister, paa hvilke foruden kendte Mænd fra Departementet selv ogsaa Mænd, der havde et over hele Landet bekendt politisk Navn, let kunde finde Plads, og de Kandidater, der vare valgte paa en fælles Liste, vare i Deputeret-

kamret naturligt henviste til at følge deres Parti ved Afstemningerne, hvorved der kom mere Fasthed i Partigrupperingen, og Valget paa sin Side mere fik Karakter af et Valg mellem forskellige politiske Systemer end mellem forskellige Personer, saa at det endog til Tider kunde faa megen Lighed med den af Kejserdømmets Tilhængere altid paaberaabte almindelige Folkeafstemning til Afgørelse af Landets Skæbne. Omvendt viste Valgene i Enkeltmandskredsene sig at føre til en Kamp mellem forskellige stedlige Ledere, ofte af samme eller næsten samme Afskygning, og hvis Valgudtalelser som oftest vare affattede saaledes, at de lod Plads aaben for flere Muligheder, saa at Forsamlingens Flertal blev ganske uberegneligt fra Maaned til Maaned, ja, fra Dag til Dag, og Forsamlingen fyldtes med provinsielle Ubetydeligheder og Mænd med et anset Navn yderst sjældent fik Adgang til den. Det var navnlig Gambetta, der fik Øje herfor og som Følge deraf blev Listeafstemningens ivrige Forsvarer, og det er næppe for meget sagt, at det var Arrondissementsvalgmaaden (Valgene i Enkeltmandskredse) der umuliggjorde hans Forsøg paa at overtage Frankrigs Styrelse, ligesom Listeafstemningen, hvis den var bleven bibeholdt ved Valgene 1889, utvivlsomt vilde have ført General Boulanger til Magten. Men i Efteraaret 1875, da Valgloven skulde behandles i Nationalforsamlingen, stod for Alle Valgene i Enkeltmandskredse som den mest konservative Ordning, og enkelte Medlemmer af venstre Centrum vare ogsaa tilbøjelige til at foretrække den, ligesom ogsaa Justitsminister Dufaure, der paa Regeringens Vegne talte for den, ved denne sin Optræden gjorde et stort Indtyk paa de vaklende, og han blev saaledes tro mod sit Standpunkt fra Maj 1873; thi det af Thiers og ham forelagte Forfatningsforslag hævde netop den samme Ordning, og det vakte derfor Opsigt, at Thiers nu stemte for Listeafstemningen. Det nye republikanske Tredivemandsudvalg anbefalede selvfølgelig ogsaa denne (om det end havde gjort den Indrømmelse at sætte et Maximumstal — 9 for de Repræsentanter, der kunde vælges under et); men uagtet ogsaa de fleste af Bonapartisterne stemte herfor, vedtoges dog det af Regeringen støttede Ændringsforslag med

357 St. mod 326. Frankrig blev dog ikke herved delt i vilkaarlig dannede, saa vidt muligt lige folkerige Valgkredse; men man tog som Grundlag den bestaaende administrative Inddeling, idet ethvert Arrondissement uden Hensyn til sin Folkemængde skulde vælge en Deputeret, dog saaledes at det, naar det havde mere end 100.000 Indbyggere, skulde deles i flere Kredse. Herefter kom det nye Deputeretkammer til at bestaa af 533 Medlemmer — et Tal, som i Henhold til nævnte Bestemmelse undergik en jævn langsom Forøgelse; dets Valgperiode bestemtes til 4 Aar.

Ved denne Forhandling om Valgloven var der imidlertid indtraadt et Brud mellem Regeringen og Venstre; det Flertal, der havde gennemført Februarforfatningen, var atter delt, og det gamle konservative Flertal i Nationalforsamlingen var for et Øjeblik atter staaet op af sin Grav. Skønt Regeringen selvfølgelig maatte bevidne sin Troskab mod den nu vedtagne republikanske Statsform, vare dens Udtalelser dog udpræget konservative og fjendtlige mod Venstre. Dufaure erklærede aabent de Radikale, at deres Republik var en anden end hans, og endnu stærkere vare Buffets Udtalelser i et af Forsamlingens sidste Møder, hvor han manede de konservative Elementer til at forene sig til Værn for Samfundet og om den ny Forfatning yttrede, at den jo endnu ikke var prøvet, og at alene Erfaringen kunde vise, om den var den politiske Visdoms sidste Ord. Som Tegn paa, at Regeringen og Venstre atter stod i Modsætning til hinanden, maatte det ogsaa opfattes, at en af venstre Centrums ledende Mænd, Bardoux, som havde overtaget Posten som Understatssekretær i Justitsministeriet under Dufaure, nu opgav denne og afløstes af Orleanisten Lefèvre-Pontalis, der havde været Stiller af det Forslag om Valgene til Deputeretkamret, som var blevet vedtaget. Derimod forblev Léon Say i Regeringen til Trods for den tiltagende Uenighed mellem ham og Førsteministeren, om hvilken Holdning den skulde indtage overfor Partierne i den tilstundende Valgkamp. Under disse Forhold var det, at Nationalforsamlingen skred til sin sidste Gerning (i December 1875), nemlig Valget af de 75 livsvarige Senatorer, som den havde forbeholdt sig selv. Det ventedes da almindeligt,

at det konservative Flertal her atter vilde genfinde sig selv og derved dels skaffe sine Ledere en bekvem Plads i det tilkommende Parlament. som de ellers for en stor Del risikerede ikke at opnaa Valg til, dels skabe et sikkert konservativt Flertal i det ny Senat. I Virkeligheden manglede der ogsaa meget lidt i, at dette var blevet Tilfældet, thi hele højre Centrum, med Undtagelse af ganske enkelte Medlemmer af Wallons Retning var enig om at foretrække Forbundet med de andre Højregrupper og afslaa det af Venstre tilbudte Kompromis om Fordeling af Pladserne. Men Læsset væltede over den samme Tue som det engang saa mægtige Flertal af 24de Maj 1873, idet nemlig en Snes af de yderlige Legitimister atter denne Gang af Had til Orleanisternes Færd forenede sig med den fælles Fjende og derved beredte Højres Liste et fuldstændigt Nederlag. Foruden Forsamlingens Formand. Hertug Audiffret-Pasquier, der valgtes som Nr. 1 og med stort Flertal, valgtes der ialt 67 livsvarige Senatorer af Venstres og de yderlige Legitimisters Liste (af disse sidste vare 10 optagne paa den som Betingelse for den ydede Hjælp, og de bleve alle valgte); paa denne var iøvrigt venstre Centrums Mænd skudte stærkt i Forgrunden. Dette Udfald af Valget kom selvfølgelig til at faa en meget betydelig Indflydelse paa Senatets politiske Fysiognomi og derigennem paa Landets Skæbne i de nærmest paafølgende Aar. Nytaarsaftens 1875 holdt Nationalforsamlingen sit sidste Møde. men retlig vedblev den at bestaa, repræsenteret ved sit staaende Udvalg, der først ved de to ny Kamres Sammentræden skulde overlevere dens Myndighed til dem.

II.

Forfatningen af 1875 i Virksomhed; dens Gennemsyn.

Valgene til Republikens ny Parlament fandt Sted: for Senatets Vedkommende den 30te Januar, for Deputeretkamrets den 20de Februar 1876. I Almindelighed angaves Udfaldet saaledes, at Tilhængerne af den ny republikanske Forfatning vilde have et sikkert Flertal i begge Kamre; men bag denne tilsyneladende Lighed skjulte der sig imidlertid stor Forskel. I Deputeretkamret var det republikanske Parti i overvældende Flertal (omtrent 360 St. mod 160), og i det var nu Tyngdepunktet blevet forflyttet, saaledes at venstre Centrums tidligere fremtrædende Rolle næsten var udspillet, og Hovedindflydelsen kom til at ligge hos den hidtilværende radikale Gruppe og dens Leder Gambetta, imod hvis forholdsvis maadeholdne Politik i Forfatningssagen der dog allerede havde dannet sig en Opposition i et nyt yderste Venstre under *Louis Blanc*, *Madier de Montjau*, *Clémenceau* o. fl., en Gruppe, der foreløbig kun var lille og uden videre Betydning, men som, efterhaanden som den tidligere Folketaler fra Belleville og Diktator fra Tours fjærnede sig mere og mere fra sin Ungdoms revolutionære Ideer, blev ham en farlig Medbejler til Folkegunsten blandt de store Byers Arbejderbefolkning, der beherskede Valgene. Ved Valgene til Senatet derimod havde det vist sig, at det var en rigtig Beregning af de Konservative, ialtfald saalænge de selv havde Regeringen i

deres Hænder, at lægge Hovedvægten paa de smaa Landkommuners Stemmer: thi uden det Forspring som Valget af de livsvarige Senatorer havde givet Republikanerne, vilde disse ikke engang have talt en Tredjedel af det ny Senat, og selv saaledes som dette i sin Helhed var sammensat, var det ikke væsentligt forskelligt fra den afgaaede Nationalforsamling, et Forhold, der til en Begyndelse ikke traadte saa klart frem, men som snart skulde komme for Dagen ved en Genoptræden af det saa meget omtalte Flertal af 24de Maj 1873, en Genoptræden, der iøvrigt vist kun blev mulig derved, at Deputeretkamret altfor tydeligt viste, at det ikke var de konservativ-republikanske Tendenser, som vare raadende der.

Til en Begyndelse syntes imidlertid alle Statsfaktorer at kunne arbejde godt sammen. Buffet, hvis Politik havde lidt et stort Nederlag i Valgkampen, og som selv personligt ikke havde kunnet opnaa Valg til noget af de to Kamre, begærede straks sin Afsked, og der dannedes et nyt konservativt-republikansk Ministerium under Dufaure, bestaaende af lutter Medlemmer af venstre Centrum med Undtagelse af Krigsministeren og den som uundværlig ansete Udenrigsminister Decazes, som iøvrigt hørte til de frisindede Orleanister og havde stillet sig til Valg til Deputeretkamret som en Tilhænger af den ny Forfatning. Ogsaa Marskal Mac Mahon syntes saaledes at ville gøre et loyalt Forsøg med at lade Republikanerne — om end disses mest konservative Retning — faa Styrelsen i den nylig organiserede Republik. Af de to nyvalgte Kamre valgte Deputeretkamret Grévy, hvis Fjernelse fra Nationalforsamlingens Formandsstol jo havde været Signalet til den konservative Kamppolitik mod Thiers, til Formand, medens Senatet ligeledes med temmelig almindelig Tilslutning satte Nationalforsamlingens sidste Formand, Hertug Audiffret-Pasquier, paa sin Formandsstol; men allerede ved Valgene af Næstformænd her viste det sig, at Republikanerne ikke havde Flertal, idet deres Kandidat til den fjerde Næstformandspost, Jules Simon, faldt for Kerdrel. Derimod viste denne Forsamling sit oprigtige Ønske om Samarbejde med Regeringen paa den ny Forfatnings Grund ved første Gang, den skulde vælge et livsvarigt Medlem, at indvælge i

sin Midte den ny republikanske Indenrigsminister A. Ricard, der imidlertid kort efter døde og afløstes som Minister af Marcère, ligeledes af venstre Centrum. I Løbet af Aaret viste det sig imidlertid ved flere Lejligheder, at Ministeriet ikke havde nogen sikker Støtte i noget af Kamrene, idet det var for frisindet for Senatet, for konservativt for Deputeretkamret. En af Ministeriet Broglies Efterladenskaber lykkedes det dog at blive kvit, nemlig den forhadte Mairelov, der ophævedes og erstattedes af en anden, hvorefter Mairerne skulde vælges af Kommunalraadene selv, undtagen i Departementernes, Arrondissementernes og Kantonernes Hovedstæder, hvor de skulde udnævnes af Regeringen, men kun blandt Kommunalraadenes Medlemmer. Ikke saa heldig var Ministeriet med sit Forslag til Forandring i Universitetsloven, der gik ud paa at ophæve de blandede Eksamenskommissioner og gengive Staten Eneretten til at uddele akademiske Grader; thi vel vedtoges det med stort Flertal af Deputeretkamret, men i Senatet mødte det hæftig Modstand hos Højre, som atter her fandt en veltalende og betydningsfuld Støtte i Laboulaye, der alene af Republikanerne stemte imod det, og det forkastedes med 144 St. mod 139. Havde Deputeretkamret i begge disse Sager vist megen Resignation for at støtte Regeringen, idet det i begge havde ønsket at gaa en hel Del videre, saa maa man derimod sige, at det i et tredje Spørgsmaal viste i høj Grad Uforsigtighed, hvorved det gav Republikens Modstandere Lejlighed til at bibringe Ministeriet alvorlige Stød. Det var Spørgsmaalet om almindelig Amnesti — ikke alene Benaadning, men en Amnesti, der gengav de dømte alle deres Rettigheder — for Deltagerne i Pariserkommunens Opstand 1871. Denne Sag var saa populær blandt de store Byers Arbejderbefolkning, der betragtede de dømte Kommunarder snarere som Martyrer for Republiken end som Forbrydere, at f. Eks. en Mand som Gambetta ikke turde modsætte sig den, men havde optaget den paa sit Program; det blev da ogsaa ham, der tilsidst gennemførte den, rigtignok uden at erholde andet end Utak derfor. I Nationalforsamlingen havde der ikke været til at tænke paa sligt, men næppe var det ny Deputeretkammer samlet, før Forslagene derom fremkom. Vel forkastedes

de alle paa Regeringens indtrængende Opfordring, selv mere begrænsede, der dog udelukkede dem, der vare dømte for almindelige upolitiske Forbrydelser (Mord, Røveri o. desl.) fra Amnestien, men tilbage blev imidlertid et af den Deputerede *Gatineau* indbragt Forslag om, at der fra nu af ikke mere maatte rejses Tiltale mod nogen i Anledning af Pariserkommunen. Dette Forslag blev en Pind til Ministeriets Ligkiste; thi ikke alene vedtog Deputeretkamret det i en Form, som Justitsminister Dufaure havde udtalt sig imod, men da i Senatet et Medlem af venstre Centrum, *Bertauld*, stillede et andet Forslag i samme Retning, som Dufaure anbefalede, fandt denne Forsamling dette for vidtgaaende og forkastede det med 148 St. mod 134. Samtidig hermed led Regeringen et andet Nederlag, der forøvrigt ogsaa viste, hvor vanskelig dens Stilling var. Ifølge Æreslegionens Statuter plejede Regeringen, naar Indehaverne af Ordenen jordedes, at lade Militær gøre Honnør ved Jordefærden; men da der var indtruffet det Tilfælde, at Jordefærden skete uden kirkelige Ceremonier — „borgerlig Begravelse“, som det kaldtes i Analogi med „borgerligt Ægteskab“ — havde Krigsministeren i det tidligere konservative Ministerium i slige Tilfælde ladet Militæret udeblive. Da der nu fra Venstres Side rejstes Klage herover, troede Ministeriet at kunne komme ud over Vanskelighederne ved at foreslaa, at militær Honnør overhovedet ikke skulde ydes civile Riddere af Æreslegionen. Men dette Forslag forkastedes enstemmigt af Deputeretkamrets Udvalg, og dette Uheld blev ikke bedre ved, at Indenrigsminister Marcère, som havde indbragt det, for at redde Situationen, uden at have forhandlet med sine Kaldsfæller, gik ind paa en af Udvalgets Formand foreslaaet motiveret Dagsorden, der indeholdt en temmelig utilsløret Dadel over Ministeriets Optræden i denne Sag. Bevæget ved disse Begivenheder indgav Ministeriet Dufaure i Begyndelsen af December 1876 Begæring om Afsked — efter kun at have staaet for Styret i ni Maaneder — idet dets Chef yttrede, at han ikke havde noget Flertal for sig i noget af Kamrene. Det kunde han egentlig ogsaa sige med Sandhed; thi i Deputeretkamret var han temmelig ilde set paa Grund af sine udenfor Forfatnings-

spørgsmaalet temmelig konservative Grundsætninger, og det særligt hos Gambetta, hvis overvejende Indflydelse i Kamret blandt andet havde vist sig i, at han havde faaet den vigtige Post som Formand i Finansudvalget, saa at dettes Afgørelser paa flere væsentlige Punkter kom til at gaa Ministrene imod. Senatet havde vel vist den gamle Førsteminister sin personlige Hyldest ved at vælge ham til livsvarigt Medlem; men iforvejen havde det givet et stærkt Fingerpeg paa, hvor dets virkelige Flertal var, ved, rigtignok kun med 3 Stemmers Overtal, i samme Egenskab at indvælge Buffet og derved give ham en Oprejsning for hans talrige Valgnederlag. Endnu var Flertallet dog vaklende, thi da der kort før Ministeriets Afgang paany vare to livsvarige Pladser ledige, valgte det hertil den ene af Højres Kandidater, den kongeligsindede og klerikale *Chesnelong*, og den ene af Venstres, den meget maadeholdne og meget ansete Generalprokuror ved Kassationsretten, *Renouard*, som i sin Tid under Ludvig Philips Regering havde været først Deputeret og senere Pair, men nu havde udtalt sin Tilslutning til Republiken.

Den saaledes udbrudte Ministerkrise kunde have faaet en farlig Karakter; thi det var ingenlunde let for Marskal Mac Mahon at beslutte sig til at gaa endnu et Skridt videre til venstre og betro Statssagernes Ledelse til det egentlige republikanske Parti, idet Dufaures Personlighed havde været ham en Borgen for, at de radikale Anskuelser ikke skulde faa Overvægten i Statsstyrelsen. Det lykkedes dog efter nogen Tøven at finde en Løsning, idet af de hidtilværende Ministre kun Dufaure og Marcère udtraadte og afløstes af Jules Simon, der blev Førsteminister, og *Martel* af venstre Centrum, der blev Justitsminister. Det saaledes omdannede Ministerium klarede straks et vanskeligt Skær, nemlig den truende Konflikt mellem de to Kamre angaaende Finansloven. Senatet havde nemlig vedtaget nogle Ændringer i den og navnlig indsat nogle Bevillinger, som Deputeretkamret havde nægtet. Den ny Forfatning indeholdt i Lighed med andre Grundlove den Bestemmelse, at Finanslovene først skulde vedtages af Deputeretkamret. Heraf uddrog Gambetta, der i dette Spørgsmaal støttedes af en stor Del af Deputeretkamrets Venstre,

den mærkelige Slutning, at enhver Bevilling for at komme til Eksistens maatte være vedtagen af Deputeretkamret, at Senatet følgelig ikke kunde tage Initiativet til nogen Bevilling, men at hele dets Berettigelse i Bevillingsspørgsmaal indskrænkede sig til, at det ved at forkaste en enkelt Afdeling af Finansloven kunde bevirke en ny Drøftelse af det paagældende Spørgsmaal i Deputeretkamret, hvis Beslutning saa maatte være den afgørende. Med stor Dygtighed tilbageviste Jules Simon denne Lære, hvilken han baade som selv værende Senator og som den, der vel vidste, at Gambetta var hans personlige Uven fra Forsvarsregeringens Dage (i Februar 1871), havde særlig Grund til at bekæmpe, og han slog virkelig Hovedet paa Sømmet ved at sige, at ingen, der kunde Fransk, kunde læse Forfatningen anderledes, end at Finanslovene, naar de vare vedtagne i Deputeretkamret, skulde vedtages i Senatet paa ganske samme Maade som i førstnævnte Kammer. Heldigvis — thi man var lige ved Finansaarets Slutning — veg Deputeretkamrets Flertal tilbage for en Konflikt med Senatet. Forslaget om at afvise en Forhandling om dettes Ændringer i Budgettet forkastedes og et Par af dem tiltraadtes, hvormed Senatet gav sig tilfreds. Men theoretisk vedblev Senatets Rettigheder paa dette Punkt at være bestridte, og Fordringen om deres Begrænsning i Overensstemmelse med Gambettas Tanke har ofte været udtalt, endog af temmelig maadeholdne Republikanere — rigtignok ikke blandt selve Senatorerne.

I de første Maaneder af Aaret 1877 lykkedes det den ny Førsteminister at holde sig oven Vande under meget vanskelige Forhold, paa den ene Side overfor Marskalpræsidenten, der betragtede ham med Mistro, paa den anden Side overfor Kamrene, hvor i det ene den ledende Mand var ham afgjort fjendsk, og hvor i det andet de Konservative ingen Tillid havde til ham. Hans tidligere Anskuelser om uindskrænket Yttringsfrihed kunde ikke staa deres Prøve nu, da han var kommen til Regeringen, og han maatte tildels desavouere dem, da han søgte og fik Deputeretkamrets Tilladelse til at sagsøge Paul de Cassagnac for haanlige Udtalelser imod den republikanske Statsform. I det hele taget traadte i dette

Kammer det bonapartistiske Parti, som i Nationalforsamlingen havde holdt sig til Defensiven, stærkt frem i Spidsen for Republikens Modstandere, og det havde aabenbart genvundet Haabet om en snarlig Genoprejsning, et Haab, som egentlig først tabtes ved „Kejserprinsens“ ulykkelige Død. I Senatet vare derimod de gamle kongeligsindede Partigrupper fra Nationalforsamlingen stærkt repræsenterede, og her arbejdede Hertug Broglie stadigt paa at genoplive sit gamle Flertal fra Maj 1873 og dermed gøre et nyt Forsøg paa at frarive Republikanerne Magten, en Plan, der nu vandt villigere Øre end tidligere, da Dufaures Afgang havde vist Umuligheden af at standse paa det Skraaplan, hvorpaa man var kommen ind, og som, hvis Bevægelsen fortsattes, øjensynligt maatte gøre Gambetta og hans radikale Fæller til Landets virkelige Herrer. En Lejlighed til at gøre en Prøve med Hensyn til Muligheden af denne Plans Realisering frembød sig, da der atter blev en livsvarig Plads ledig i Senatet. De forenede Konservative opstillede da som Kandidat den berømte Tekniker Dupuy de Lôme, der under Kejserdømmet havde hørt til Regeringens Embedsmænd og Tilhængere, og hvis Kandidatur derfor betød, at ogsaa Bonapartisterne skulde have deres Andel i de livsvarige Pladser, hvis Højre kunde besætte dem. Han valgtes med 2 Stemmers Flertal imod en meget maadeholden Republikaner, og dermed var ikke blot de ledigblivende livsvarige Senatorpladser sikrede for Højre, men det var nu givet, at der i Senatet fandtes et Flertal Mage til det, Broglie havde dannet og en Tid lang holdt sammen i Nationalforsamlingen.

Det varede heller ikke længe, førend Hertug Broglie fik den ønskede Anledning til at føre dette Senatsflertal i Ilden mod Republikanerne, skønt det vistnok havde været heldigere for hans egen Sag, om han havde ladet Deputeretkamrets Ledere løbe Linen noget længere ud. Men Hertugen var stadig Marskallens hemmelige politiske Raadgiver, og Mac Mahon var synlig utaalmodig over, at Sagernes Gang mere og mere bar bort fra ikke alene Højres, men ogsaa de konservative Republikaneres Grundsætninger. I den konservative Lejr bredte den Mening sig mere og mere, at dersom man nu

ikke leverede det afgørende Slag, kunde det blive for sent. Anledningen gav Deputeretkamret selv, idet det i sin Bornerthed og Mangel paa Taalsomhed trak Fodfæstet bort fra det Ministerium, der allerede overfor Præsidenten havde Vanskeligheder nok at kæmpe med. Det gav sig i et Par Dage til at drøfte „Gejstlighedens Agitationer“ og forlangte højrøstet, at Regeringen burde hindre de gejstlige i at blande sig i politiske Sager. Jules Simon, som her var stillet mellem dobbelt Ild og som ikke delte de Radikales glødende Had til Religionen, holdt da en Tale, som hans Venner ironisk sagde var meget god, men burde have været holdt i Senatet i Stedet for i Deputeretkamret; han bevidnede sin Agtelse for den katholske Kirke, som han vilde beskytte, naar den blev angrebet; men han erklærede tillige, at han nok skulde vide at hindre, at Gejstligheden benyttede den Frihed, den nød i Frankrig, til at angribe Statens Love og Institutioner. Denne Tale gav Gambetta Lejlighed til et voldsomt direkte Angreb paa den katholske Gejstlighed og et indirekte paa Simon; det vandt et saa overordentligt Bifald, særlig ved de berømte Slutningsord: „Klerikalismen er Fjenden“, at det, sammenlignet med den Kulde, hvormed Førsteministerens Tale var bleven hørt, var et øjensynligt Nederlag for denne. Jules Simon udtalte ogsaa senere, at det var Ministrenes Hensigt straks efter dette Møde at begære deres Afsked, men at de afholdt sig derfra, fordi de forudsaa, at Mac Mahon saa vilde søge et Ministerium af Højre og derved en farlig Konflikt mellem Statsmagterne bryde løs; de besluttede derfor at gaa ind paa den af Deputeretkamrets Venstre foreslaaede Dagsorden, der opfordrede til at anvende alle lovlige Midler imod de klerikales Agitationer. Men Ministeriets Anseelse havde lidt et Knæk, og særlig i Præsidentens Omgivelser mente man, at der nu aldeles ingen Grund var til at holde paa det, da det lige saa lidt som dets Forgænger havde nogen virkelig Tilslutning hos Deputeretkamrets Flertal. Som Paaskud til at fjerne det valgte Præsidenten et Par Smaaspørgsmaal, idet han i en Skrivelse af 16de Maj 1877 bebrejdede Jules Simon, at han ikke i Henhold til, hvad han havde lovet, var optraadt med Kraft i Deputeretkamret eller dets Udvalg imod

at gøre Kommunalraadenes Møder offentlige og imod at overføre Paakendelsen af en Del Pressesager fra Politidomstolene til Nævningeretterne. Præsidenten erklærede, at han selv ogsaa følte sit Ansvar overfor Landet, og antydede, at han ikke ansaa det for forsvarligt at lade Jules Simons Ministerium fortsætte Styrelsen, hvorfor det straks gik af og afløstes af et nyt, der allerede var fuldt færdigt, og med Broglie i Spidsen bestod af udelukkende Konservative, deriblandt af de hidtilværende Ministre kun Krigsministeren og Udenrigsminister *Decazes*.

Det ny Ministeriums første Handling var at udsætte Parlamentets Møder en Maaned og ved deres Sammentræden at forlange Senatets af Forfatningen krævede Samtykke til Deputeretkamrets Opløsning. Det var klart, at da Mac Mahon havde stillet sig paa sit oprindelige Stade, kunde de Mænd, der i sin Tid havde hævet ham op til Præsidentværdigheden, nu ikke desavouere ham uden at tvinge ham til at nedlægge den, og det var derfor givet, at der i Senatet vilde findes et, om end ikke stort, Flertal for Opløsningen. I Deputeretkamret tog man derimod Sagen som et stærkt Misbrug af Opløsningsretten, selv om man naturligvis ikke kunde nægte den formelle Lovlighed af Regeringens Optræden. Uagtet saavel Præsidenten som Ministrene gentagne Gange forsikrede, at det ikke var Hensigten at omstyrte den bestaaende Regeringsform, men kun at hindre de Radikale i at faa Magten, og Mac Mahon, der indtil 1880 alene kunde foreslaa Ændringer i Forfatningen, erklærede ikke at ville gøre Brug af denne Ret, optraadte Republikanerne med den Paastand, at ikke alene Republiken, men selve den parlamentariske Styrelse, der i Frankrig som i de andre romanske Lande betragtedes som enstydig med den politiske Frihed, var truet, og at Præsidentens dog i Virkeligheden strængt forfatningsmæssige Indgriben var et Udslag af et uberettiget, personligt Regimente; thi i Frankrig syntes man desværre kun at kende to Roller for Statsoverhovedet: enten en ren Nikkedukke i Deputeretkamrets Flertals Haand (i Lighed med de merovingiske „rois fainéants“) eller en Myndighed for ham, der saa at sige var et Diktatur (Napoleon den 1ste og 3dje og det

„boulangistiske“ Projekt). Netop som Følge af den udvortes Lighed — thi i Realiteten var der stor Ulighed mellem „Bourgeois-Deputeretkamret“ i 1830 og den almindelige Stemmerets Repræsentanter i 1877 — med Hensyn til det af den udøvende Magt indsatte og af Førstekamret støttede Mindretalsministerium holdt de 363 republikanske Deputerede, der nu højtideligt i en motiveret Dagsorden erklærede, at Ministeriet Broglie var en Fare for Landets Ro og den udvortes Fred og ikke havde Landets Tillid, overordentlig meget af at sammenstille sig med de 221 liberale Deputerede, der i 1830 udtalte sig imod Polignacs Ministerium, og endnu levede Thiers, der kunde give denne Sammenstilling en vis Vægt paa Grund af sin Andel i Julirevolutionen, og som trods sine 80 Aar var villig til at afløse Mac Mahon, hvis denne blev overvundet ved de ny Valg og derfor gik af; Thiers døde dog inden Valgene. Imidlertid gav Senatet med 149 St. mod 130 sit Samtykke til Deputeretkamrets Opløsning, som derpaa fandt Sted.

Derpaa fulgte nu en Tid fuld af den største Ophidselse; thi trods alle Regeringens Forsikringer følte man godt, at det gjaldt et afgørende Slag for at fjerne Republikanerne fra Magten, og var dette først sket, vilde det ikke være vanskeligt ved Lejlighed at gøre det af med selve den republikanske Statsform, og det var vel nærmest den Udsigt til nye Omvæltninger i Landets nylig grundlagte Institutioner, som virkede afskrækkende paa de vaklende blandt Vælgerne. De to store Partier, imellem hvilke der i Aarenes Løb havde dannet sig Overgange, kom atter til at staa bestemt overfor hinanden og skarpt adskilte, saaledes at navnlig de tidligere kongeligsindede af mere frisindet Retning, som havde erklæret at ville slutte sig til den ny Forfatning, bleve stillede i et vanskeligt Dilemma; de fleste af dem stillede imidlertid, hvad ogsaa Senatets Afstemning i Opløsningsspørgsmaalet viste, Hensynet til de konservative Interesser over deres Forpligtelser imod Republiken, hvad der umuliggjorde Tanken om, at de senere kunde være gaaede op i et konservativt-republikansk Parti. Medens saaledes de Konservative af alle Afskygninger og ikke mindst Bonapartisterne, hvem den ny Indenrigsminister *Fourtou*,

under hvem Valgene sorterede, viste stor Interesse, gik sammen under Marskallens Fane, sluttede ogsaa Republikanerne, lige fra det mest ængstelige Medlem af venstre Centrum til den rødeste af de radikale Deputerede, et nøje Forbund med Hensyn til Valgene. Man besluttede, at de 363 Deputerede skulde genopstilles, og at ingen Republikaner maatte optræde som deres Modkandidat, og denne Parole gennemførtes saa vidt, at endog Prins Jérôme Napoleon, Kejserens Fætter, som havde stemt for Venstres Dagsorden, støttedes af Republikanerne i Ajaccio, hvor han dog faldt igennem; derimod maatte en anden af „de 363", *Francisque Ordinaire*, radikal Deputeret for Lyon, udelukkes, da han blev overbevist om kriminel Uredelighed i Pengesager. Og skønt de socialistiske Deputerede, som Louis Blanc, gik med til det fælles Forsvar for Republiken, saa lød der dog netop fra denne Side Røster om, at dette var Forræderi mod Folkets Sag, at Bourgeoisiets Republik ikke var et Haar bedre end Monarkiet, og at Thiers havde udgydt Folkets Blod ligesaavel som Mac Mahon. At der trængtes til Sammenhold, om Republikanernes Flertal skulde bevares, var sikkert, thi Regeringen benyttede alle de Midler, som Myndighederne havde, til at paavirke Vælgerne, og den kundgjorde ligefrem Navnene paa de Kandidater, der skulde have dens Støtte. At navnlig Departementernes Præfekter, bl. a. paa Grund af den Mængde Embedsmænd, der henhørte under dem, vare i Stand til i høj Grad at øve Indflydelse paa Valgene — under det andet Kejserdømmes første Tiaar udnævnte de omtrent Medlemmerne af den lovgivende Forsamling — var almindeligt bekendt, og det saas ogsaa senere i *Constans's* Valgkamp mod *Boulanger*; det var derfor intet Under, at Fourtou straks efter sin Overtagelse af Indenrigsministeriet fuldstændigt forandrede hele det under ham sorterende Forvaltningspersonale. Hvor stærk Gæringen i Landet var, kan man bedst se af den bekendte Tale, som Formanden for Paris' Byraad, *Bonnet-Duverdier*, holdt, og hvori han sagde, at dersom Mac Mahon ikke efter Valgene bøjede sig for Folkets Vilje, var der et andet lovligt Middel, som alle kendte, hvorpaa han gjorde en Bevægelse med Armene, som om han lagde an med et Gevær. Herfor blev

han vel tiltalt, men fik ingen Straf paa Grund af Begivenhedernes Gang. Men ogsaa fra mange andre faldt der stærkt ophidsende Ord, og Ministeriet betegnedes som forbrydersk og som havende brudt Forfatningen, medens man naturligvis fra dets Side netop fremhævede disse Opmuntringer til Voldsomheder og de Leveraab for Pariserkommunen, som af og til hørtes, som Bevis for, at Hensynet til Samfundets rolige Udvikling krævede, at de Konservative fik Flertal ved Valgene.

Under den største Bevægelse foregik Valgene til Deputeretkamret 14de Oktober 1877; da der i de allerfleste Kredse kun var to Kandidater: en konservativ og en republikansk, blev næsten alle Valgene afgjorte ved den første Afstemning, og Omvalg — som ifølge Valgloven fordredes, naar ingen af Kandidaterne h vde over Halvdelen af Stemmerne eller over Fjerdedelen af alle Valgberettigedes Stemmer — blev kun nødvendigt i faa Tilfælde. Da altsaa den første Valgdag gav som Resultat: 317 Republikanere og 200 Konservative, var dermed Sagen afgjort. Det af Broglie i Spidsen for Højre forsøgte Kup var mislykkedes; thi vel havde Republikanerne tabt ialt omtrent 40 Pladser i Deputeretkamret, men det spillede ingen Rolle, da de dog havde et sikkert Flertal og vidstes at ville benytte dette til det yderste, særligt ogsaa til at forkaste de Konservatives Valg i massevis; fra en enkelt Side hørtes endogsaa Tilskyndelse til at forkaste dem alle under et paa Grund af Regeringens Valgtryk, der sammenstilledes med det andet Kejserdømmes „officielle Kandidaturer“, og ialtfald havde Regeringen begaaet den Uforsigtighed at lade Præfekterne officielt kundgøre, hvilke Kandidater der havde Regeringens Støtte, idet den som Grund til dette Skridt anførte, at mange af de republikanske Kandidater ved Valgene i 1876 havde erklæret at ville støtte Mac Mahon og derved formentlig bevæget ogsaa konservative Vælgere til at stemme paa sig, medens det nu maatte gøres klart, at hvem, der stemte paa en Republikaner, stemte imod Mac Mahon. Saaledes som Situationen forelaa efter Valgene, havde Gambetta under Valgagitationen skildret den med de rammende Ord, at Mac Mahon kun vilde have Valget mellem at under-

kaste sig Vælgernes Vilje eller gaa af. Marskallen syntes dog ikke tilbøjelig til noget af disse Alternativer, og hele Spørgsmaalet var da om han vilde vove en ny Opløsning af Deputeretkamret, skønt ingen Finanslov for 1878 var vedtaget, og om der i saa Fald kunde skaffes et Flertal i Senatet derfor. Det var dette Spørgsmaal, der nu drøftedes i Løbet af November Maaned i Regeringskredsene, eventuelt i Forbindelse med Dannelsen af et nyt Højreministerium, medens samtidig det ny Deputeretkammer traadte sammen og straks gav sig til at drøfte et af Venstre indbragt Forslag om Nedsættelsen af en parlamentarisk Kommission paa 33 Medlemmer, som skulde undersøge de under Valgkampen fra Regeringens Side skete Misbrug, og som altsaa var en Forberedelse til at sætte Ministeriet under Tiltale. Dette Forslag vedtoges med 312 St. mod 205 efter en længere Forhandling, hvorunder Førsteministeren kraftigt forsvarede Regeringens Færd, der stadig havde været indenfor Lovens Grænser, medens Republikanerne baade før og nu billigede Oprør. Han var villig til at staa til Regnskab for sine Handlinger, men ved en Undersøgelse under retlige Garantier og for upartiske Dommere. Denne Optræden af Deputeretkamret gav iøvrigt Ministeriet Broglie den ønskede Lejlighed til at trække sig ud af Situationen med nogen Anstand, idet det lykkedes paany at samle Senatets konservative Flertal til med 20 Stemmers Overtal at vedtage en motiveret Dagsorden, der uden at give Ministeriet et ligefremt Tillidsvotum dog tog Broglies Udtalelser, at den af Deputeretkamret vedtagne Undersøgelse var et Indgreb i den dømmende Magts Rettigheder, til Efterretning og erklærede, at Senatet var fast bestemt paa at hævde den enhver af Statsmagterne tilkommende Rettighed. Efter ved denne Beslutning af Senatet at have erholdt en Slags Oprejsning for de i Deputeretkamret fremsatte Beskyldninger, tog Ministeriet sin Afsked. Spørgsmaalet var nu, om der kunde dannes et nyt Ministerium af Højre, og en Tid var der Tale om et saadant med Pouyer-Quertier i Spidsen, der forøvrigt havde været Finansminister under Thiers og havde gennemført Betalingen af Krigsskadeserstatningen til Tyskland, men senere navnlig var bekendt som Toldbeskyttelsesmændenes Høvding.

Det viste sig imidlertid, at et saadant Ministeriums Dannelse maatte opgives, og at Senatets Formand og den Gruppe af Senatorer, der fulgte hans Indflydelse, ikke vilde gaa med til en ny Opløsning af Deputeretkamret, som paa sin Side var bestemt paa ikke at bevilge Finansloven for 1878, førend der var dannet et republikansk Ministerium, og Forfatningen anviste intet Middel til at komme ud over denne Vanskelighed.

Præsidenten greb da til den Nødhjælp (23de November 1877) at udnævne et rent Forretningsministerium med General *Rochebouët* som Første- og Krigsminister og ellers bestaaende af lutter administrative Embedsmænd uden politisk Navn, af hvilke Indenrigsministeren *Welche* vel var den betydeligste. Dette Ministerium modtoges imidlertid med Haan af Republikanerne og blev fra ingen Side betragtet som alvorlig ment. Deputeretkamret vedtog straks en motiveret Dagsorden, hvori det udtalte, at det ikke kunde træde i Forbindelse med Ministeriet, der var en Fornægtelse af Nationens og Parlamentets Ret. Det Øjeblik var nu kommet, hvor der fra Mac Mahons Side maatte træffes et afgørende Valg mellem de forskellige Muligheder: han maatte enten tage et Ministerium blandt Republikanerne og lade det have frie Hænder eller fortsætte Kampen med Deputeretkamret eller endelig nedlægge sin Værdighed, i hvilket Tilfælde Republikanerne havde Grévy beredt som hans Eftermand. Senatets Formand og andre Medlemmer af Senatets „konstitutionelle" Gruppe tilraadede indtrængende det første Alternativ, og uden Senatets Støtte kunde Kamppolitiken ikke fortsættes, men det var dog den, som Marskallen og hans Omgivelser personligt vare mest stemte for. Omsider fik Senatsformanden ham dog til at tilkalde Dufaure og anmode denne om at danne et republikansk Ministerium, men da Præsidenten fordrede Ret til i dette selv at besætte Udenrigs-, Krigs- og Marineministerposterne med upolitiske Mænd, brast dette Forsøg, da Venstre forlangte et rent parlamentarisk Ministerium. For at komme ud over Vanskelighederne ved Manglen af en Finanslov, ifald et nyt Højreministerium dannedes og Deputeretkamret paany opløstes, var den Tanke en kort Tid oppe at foranstalte en

almindelig Folkeafstemning og ad denne Vej erhverve Regeringen en vis Berettigelse til at fortsætte Statshusholdningen, og den, der nævnedes som Ophavsmand til denne Tanke og som Formand i et Opløsningsministerium, var mærkeligt nok Batbie, uagtet denne Politiker kort i Forvejen havde sluttet sig til Senatsformandens Raad om at lade Dufaure løse Krisen. Imidlertid opgaves ogsaa denne Tanke, og efter nye Samtaler med Pouyer-Quertier, Batbie og Audiffret-Pasquier gav Mac Mahon omsider efter for deres Raad om heller ikke at nedlægge Præsidentværdigheden og gav Dufaure frie Hænder med Hensyn til Dannelsen af et Ministerium, der ogsaa kom i Stand den 13de December og var ublandet maadeholdent — republikansk af venstre Centrums Retning, kun Krigsministeren var endnu upolitisk. Foruden de kendte Navne som Dufaure, Marcère, Waddington, Léon Say og Bardoux, indtraadte for første Gang Freycinet som Minister for offentlige Arbejder, en Post, hvortil han som Fagmand og administrativ Dygtighed medbragte betydelige Forudsætninger, medens den dog for ham kun blev Indledningen til en stor politisk Virksomhed som Regeringens Chef, i hvilken han mere fik Lejlighed til at vise en uomtvistelig Virtuositet i at holde Balance mellem de maadeholdne og radikale Republikanere og skifte Kappen, eftersom Vinden blæste, end egentlig Statsmandsdygtighed. Ministeriet debuterede straks med et i begge Kamre oplæst Budskab fra Præsidenten, der udtrykkeligt anerkendte den parlamentariske Styrelse i Republiken, idet det fremhævede Præsidentens Uansvarlighed samtidig med Ministrenes Ansvarlighed og udtalte, at Opløsningsretten kun var givet som et Middel til at appellere til Folket, der var den øverste Dommer; naar det endvidere hed, at Krisens Afslutning og den mellem de to Kamre tilvejebragte Forsoning vilde danne Indledningen til en ny Velfærdsæra og en frugtbringende Udvikling af Lovgivningsarbejdet, var dette en af de saa hyppigt i Frankrigs parlamentariske Historie forekommende rhetoriske Lovprisninger af det sejrende politiske System, der iøvrigt heller ikke denne Gang viste sig at være nogen synderlig paalidelig Spaadom.

Hermed var Republikanernes endelige Sejr beseglet, da

den til Januar 1879 forestaaende delvise Fornyelse af Senatet sikkert vilde give dem Flertallet her og selve Præsidentværdigheden derefter straks vilde falde i deres Hænder. I Løbet af Aaret 1878 holdt de sig derfor ogsaa afventende og støttede Ministeriet Dufaure, der i denne Tid virkelig kunde glæde sig ved en vis Popularitet iblandt dem, og sysselsatte sig ellers væsentlig med Forkastelser i Massevis af de konservative Valg — ialt omtrent 70 — hvorved deres Flertal i Deputeretkamret forøgedes meget betydeligt. Medens det saaledes gik ud over de konservative Valgkandidater, udsatte Valgundersøgelseskommissionen klogeligen Afslutningen af sit egentlige Hverv, Undersøgelsen af Ministeriet Broglies Forhold til Valgene og Spørgsmaalet om at drage det til Ansvar derfor, indtil et Præsidentskifte havde fundet Sted, og Senatet, der jo skulde fungere som Rigsret, ikke længere var det samme, som havde bevilget dette Ministerium Deputeretkamrets Oplosning. Samtidig foretog Dufaures Ministerium en omfattende — omend, som det siden viste sig, efter de Deputeredes Mening endda ikke tilstrækkelig — Udresning af de konservative Elementer i Forvaltningen. Saaledes hengled Tiden, indtil Valgene paa den udtrædende Tredjedel af Senatet gav Republikanerne en glimrende Sejr og et stort og fast Flertal i Senatet, i hvilket dog i de første tre Aar venstre Centrum endnu spillede en meget betydelig Rolle. Hermed forsvandt de sidste Rester af de fra Nationalforsamlingens Tid arvede politiske Fænomener. Hertug Audiffret-Pasquier blev til Tak for sin Virksomhed ved Forfatningens Gennemførelse i 1875 og det parlamentariske Systems Hævdelse i 1877 fjærnet fra Senatets Formandsstol. Dufaure blev betragtet som havende ført sin Mission til Ende, og vel undgik han en ojeblikkelig Mistillidserklæring af Deputeretkamrets Flertal ved at love det yderligere Afskedigelser i Embedspersonalet, men da han i Overensstemmelse hermed vilde udstrække „Udrensningen“ til flere af de kommanderende Generaler, vægrede Mac Mahon sig bestemt herved; han kunde gaa ind paa alt andet, men ikke paa at røre ved Hæren, og han foretrak da at nedlægge Præsidentværdigheden, der derpaa af den ved begge Kamres Sammentræden dannede Kongres, som her første Gang traadte i Virksom-

hed. overdroges til Grévy, hvorefter der dannedes et Ministerium af en noget stærkere republikansk Farve end det foregaaende og med den hidtilværende Udenrigsminister Waddington i Spidsen. Nu vare Republikanerne ubestridt Eneherrer i Frankrig.

Det var naturligt, at Tanken under disse Forhold maatte rettes paa at forandre de Punkter i Forfatningslovene, der vare aftvungne Republikanerne som Indrommelser til de Orleanister, hvis Stemmer havde været nødvendige til Lovenes Gennemførelse. Først og fremmest var der en enkelt Bestemmelse, der stedse havde staaet for de ægte Republikanere som en Ydmygelse, og som de nu med Undtagelse af en Del af venstre Centrum vare enige om at faa forandret, selv om man hertil var nødt til at sætte det til Vedtagelse af Forfatningsændringer bestemte Maskineri — de to Kamres Sammentræden til en Kongres — i Virksomhed. Det var den Bestemmelse, der gjorde Versailles og ikke Paris til Parlamentets og Regeringens Sæde, og som efter det Medlem af Nationalforsamlingen, der havde været ivrigst for at berøve Paris Æren af at være Frankrigs officielle Hovedstad, havde faaet Øgenavnet „Ravinels Paragraf". Et Forslag om, at Kongressen burde træde sammen for at tage Beslutning om en Ændring i Forfatningslovens § 9, der indeholdt den nævnte Bestemmelse, vedtoges hurtigt af Deputeretkamret med 315 St. mod 128 (det var Forfatningens Bud, at den kun kunde ændres ved en Beslutning af Kongressen, efter at hvert Kammer for sig havde besluttet dens Sammentræden i dette Øjemed). Men i Senatet stødte Sagen straks paa Vanskeligheder, idet det derom nedsatte Udvalgs Flertal var imod den; Grunden hertil var, at ikke blot Højre som hidtil holdt paa Versailles, men at, som antydet, ogsaa en stor Del af venstre Centrum frygtede for en Tilbagevenden til Paris, hvor i Løbet af det sidste Hundredaar de lovlige Myndigheder Gang efter Gang vare blevne styrtede og Folkets Repræsentanter jagede fra hinanden eller terroriserede af den radikale Hovedstadsbefolkning, medens „Kommunen" i 1871 netop var bleven betvungen, fordi Regeringen og Nationalforsamlingen da havde sit Sæde udenfor Paris, i Versailles. Ministeriet Waddington, der var stemt for i dette Spørgsmaal at imødekomme Deputeretkamrets Flertal.

særligt naar dette til Gengæld vilde opgive Anklagen imod de tidligere Ministre, lagde imidlertid sin Indflydelse i Vægtskaalen for Forandringen, og efterat Sagens Behandling først var bleven udsat i nogen Tid, vedtog Senatet, uagtet Laboulaye som Udvalgets Ordfører og af Højre Kerdrel og Audiffret-Pasquier advarede derimod, med 149 St. mod 130 en med Deputeretkamrets ligelydende Beslutning (20 af venstre Centrum, deriblandt den gamle Dufaure, stemte derimod, medens til Gengæld nogle Bonapartister stemte derfor). 19de Juni 1879 sammentraadte da Kongressen for at foretage Forfatningsændringen, hvad der skete med en overordentlig Hurtighed. Regeringens Forslag, der kort og godt gik ud paa at ophæve Forfatningslovens § 9, henvistes til et Femtenmandsudvalg med Gambetta som Formand og Simon som Ordfører, som endnu samme Dag afgav Betænkning, og vedtoges med 526 St. mod 249, efter at *Lucien Brun* havde erklæret, at Højre stemte derimod for at være fri for alt Ansvar for de Følger, som det forudsaa, Forslaget vilde drage efter sig. Der krævedes imidlertid nu en Ordning af Sagen ad den almindelige Lovgivnings Vej, og dette skete ved en Lov, der efter nogen Forhandling vedtoges af begge Kamre og som bestemte, at Paris skulde være Regeringens og Parlamentets Sæde, men dog saaledes, at „Kongressen" altid skulde samles i Versailles, og at Senatet, naar det fungerede som Rigsret, selv kunde bestemme, hvor det vilde holde sine Møder. Det var denne Lov, der, som Jules Simon ytrede, gengav Frankrig dets hundredaarige, dets uundværlige Hovedstad (sa capitale séculaire, sa capitale nécessaire). Samtidig hermed skaffedes ogsaa Spørgsmaalet om Anklage af Ministeriet Broglie ud af Verden, idet Deputeretkamret paa Regeringens indtrængende Opfordring forkastede Valgundersøgelseskommissionens Forslag herom, men vedtog en motiveret Dagsorden, der brændemærkede de paagældende Ministres og forøvrigt ogsaa Ministeriet Rochebouëts Færd, hvorimod disse i en offentlig Erklæring nedlagde Indsigelse, da det var en Dom, hvortil Deputeretkamret manglede Kompetence.

De følgende Par Aar, i hvilke Gambetta beklædte Formandsposten i Deputeretkamret og tillige fuldstændigt beherskede denne Forsamlings politiske Optræden, betegnedes navn-

lig af to for Republiken lige lidet hædrende Foranstaltninger, der gennemdreves af ham til Trods for de maadeholdne Republikaneres og Senatets Uvilje, men væsentligt ved Hjælp af Regeringens Svaghed, først den fuldstændige og ubetingede Amnesti for Deltagerne i Pariserkommunens Opstand — endog af dem, der vare dømte for gemene Forbrydelser — og dernæst de gejstlige Ordensbrødres Udelukkelse fra at give Undervisning, hvilket sidste Regeringen først havde søgt at opnaa ved en Paragraf i den nu vedtagne Lov om Statens Eneret til at uddele akademiske Grader. Da denne Paragraf var bleven udstemt af Senatet, gennemførtes Sagen ved et Dekret af Præsidenten. Allerede under disse Forhandlinger havde Senatet flere Gange vist sig at være af en anden Opfattelse end Deputeretkamrets Flertal, og dette var nok til, at Spørgsmaalet om dets forfatningsmæssige Stilling, ja om selve dets Tilværelse, sattes paa Dagsordenen af de Radikale. Saaledes ytrede allerede i September 1880 Floquet, den senere Formand for Deputeretkamret (der mærkeligt nok selv skulde ende som Senator), i en Tale i Havre, at Senatet var en Hindring for frisindede Fremskridt. Uagtet ogsaa Gambetta havde en Forandring af Senatets Sammensætning og navnlig af dets Rettigheder overfor Finansloven paa sit Program, var der dog en anden Reform, ikke just af selve Forfatningsloven, men af Valgloven til Deputeretkamret, som han først ønskede gennemført. Han vilde nemlig ikke overtage Landets Styrelse som Førsteminister uden at være sikker paa et fast Flertal i Deputeretkamret, og dette mente han kun at kunne blive, naar Valgene skete efter den tidligere omtalte Listeafstemning, saaledes at de Deputerede valgtes departementsvis paa et fælles Program, der stillede dem uafhængigt af de stedlige Indflydelser, men derimod bandt dem til en bestemt Farve, og han tvivlede ikke om, at dersom denne Forandring skete i Valgloven, vilde ved de Valg, som skulde ske i Efteraaret 1881, det overvejende Flertal af Departementer samle sig om hans Navn og hans Program. Denne Ordning havde jo ogsaa tidligere havt næsten hele det republikanske Parti for sig, og selv om en Del af dens tidligere Tilhængere nu af Frygt for Gambettas Enevælde vare imod den, saa var dog selv af de mest maadeholdne

Republikanere ikke faa for den; det var saaledes en tidligere Minister af venstre Centrum, Bardoux, der i Deputeretkamret fremlagde Forslaget herom. Det om Sagen nedsatte Udvalg var stemt imod den, og det samme var i Virkeligheden ogsaa Tilfældet med Ministeriet, i Spidsen for hvilket da J. Ferry stod, og en hidtil ukendt Deputeret, Roger, der talte for at bibeholde Enkeltmandskredsene, vandt stor Tilslutning til sin ogsaa vel holdte Tale. Der krævedes da hele Gambettas Indflydelse for at sætte Reformen igennem, endog kun i Deputeretkamret, idet han først havde bevæget Regeringen til at erklære sig neutral i Spørgsmaalet og derefter forlod Formandsstolen for i et veltalende Foredrag at paapege Listeafstemningens Fordele; kun derved lykkedes det ham, da der fra Højres Side var forlangt hemmelig Afstemning, at sætte igennem, at Deputeretkamret med 8 Stemmers Flertal (243 St. mod 235) vedtog Listeafstemningens Princip og derefter i en Fart hele Loven (Maj 1881). Karakteristisk for de franske Deputeredes Selviskhed var det, at selv dette Resultat kun kunde naas ved at tilføje Loven en Paragraf, der sikrede de smaa Departementer, der efter Folketallet skulde have færre Deputerede end de hidtil havde havt, herimod. I Bardoux's oprindelige Forslag havde der været en Bestemmelse, der gjorde det til en tvungen Sag for Vælgerne at afgive deres Stemme, men det var senere taget tilbage af Forslagsstilleren selv. I Senatet mødte imidlertid Listeafstemningen bestemt Modstand, idet den tidligere Førsteminister Waddington som det derom nedsatte Udvalgs Ordfører i sin Betænkning stærkt fremhævede, at den efter sin Natur indeholdt stor Fare for, at den parlamentariske Republik vilde blive afløst af et paa Folkeafstemningen grundet Diktatur, netop som det senere var lige ved at ske med General Boulanger. Senatet forkastede virkelig ogsaa — ligeledes ved hemmelig Afstemning — Forslaget med 148 St. mod 114, og den hidtilværende Valgmaade, i Enkeltmandskredse, vedblev altsaa at være gældende.

Dette Resultat, der krydsede Gambettas Planer paa det føleligste, skyldtes navnlig den Virksomhed, der bagved Kulisserne havde været udfoldet af selve Præsident Grévy og af Jules Simon, der begge frygtede et Diktatur af den tid-

ligere radikale, men nu „opportunistiske" Statsmand, til hvem Folkets Flertal paa den Tid saa op som den eneste, der var i Stand til at skabe en fast og varig Regering. Skønt Valgmaaden til Deputeretkamret ikke var nogen Bestanddel af de egentlige Forfatningslove, kom dog denne Sags Afgørelse til at indvirke paa det almindelige Spørgsmaal om Forfatningens Forandring, idet den naturligt gjorde Gambetta mere opsat paa at stække Senatets Magt. I Deputeretkamret havde allerede tidligere Barodet indbragt et Forslag om, at Kamrene skulde træde sammen til et almindeligt Gennemsyn af Forfatningen; men dette Forslag, der sigtede baade imod Tokammersystemet og Præsidentværdigheden og som det var givet, at Senatet ikke vilde kunne tiltræde, ligesom ogsaa Regeringen — Ferry var da første Gang Førsteminister — modsatte sig det, forkastedes efter en kort Debat, omend kun med 245 St. mod 184. Højre stemte nemlig for Størstedelen derfor, og det gav Anledning for Bonapartisten, den senere Boulangist, Lenglé til at fremhæve som Kærnepunktet i den Reform, der burde tilstræbes: Ophævelsen af Præsidentens Uansvarlighed og hans Valg af Folket selv (som i 1848), ikke af Parlamentet. Aktuelt blev Spørgsmaalet først, da Gambetta i sin store Programtale i Tours udtalte sig for en Reform af Senatet, medens han dog erklærede sig for en Tilhænger af Tokammersystemet, og Ferry i en Tale til sine Vælgere i Dep. Vogeserne havde tiltraadt denne Tanke. Herefter gik ogsaa Størstedelen af de maadeholdne Republikanere med til at optage dette Punkt paa deres Program, thi alle saa i Gambetta den tilkommende Leder af Regeringen efter de ny Valg til Deputeretkamret. Disse faldt ogsaa saaledes ud, at Højre gik ned til kun at tælle 90 Mand, og hermed voksede Sandsynligheden for, at der kunde dannes et fast, forholdsvis maadeholdent republikansk Flertal, der var i Stand til at holde begge de yderlige Retninger Stangen. Rigtignok maatte i saa Henseende yderste Venstres og Socialisternes Sejre i de store Byer vække Betænkelighed. Gambetta blev selv kun med Nød og næppe genvalgt i sin gamle Valgkreds —, og der dannede sig snart en Gruppe „det radikale Venstre" af Tilhængere af tidligere Venner af Gambetta, der ikke

kunde følge hans Svingning henimod en maadeholden Republik, medens paa den anden Side de tidligere fremragende Mænd i venstre Centrum fremdeles vare imod hans kirkefjendtlige Politik. Men straks syntes han dog at være Situationens Herre, og straks efter det ny Deputeretkammers Sammentræden dannede han da det bebudede „store Ministerium“, som imidlertid kom til at bestaa næsten udelukkende af hans nærmeste personlige Tilhængere, og hvori ingen af de Politikere, der havde havt Sæde i de tidligere Ministerier, blevne optagne. Senatet viste sig ganske vist ikke synderlig gunstigt stemt mod dette Ministerium, der havde sat dets „Reform“ paa sit Program, og hvori kun 1 Senator mod 9 Deputerede havde Sæde, men Valgene paa den udtrædende Tredjedel af dets folkevalgte Medlemmer berovede atter Højre en Mængde Pladser og forstærkede de „opportunistiske“ Senatorers Skare, ja, selv en saa konservativ Republikaner som Senatets daværende Formand, Léon Say, udtalte sig i sit Valgprogram (han hørte til de Senatorer, der skulde vælges paany) for en Ændring af Forfatningen i den af Gambetta antydede Retning. Under en Forhandling i Senatet om en anden Sag, tog Gambetta da ogsaa Anledning til at udtale sin Anerkendelse af Tokammersystemets Nødvendighed og Betydning ogsaa i en Republik, og han fandt ved denne, en af de faa Lejligheder han betraadte Senatets Talerstol, ikke ringe Bifald hos Forsamlingen. Samtidig optraadte han straks ved sin Tiltrædelse skarpt i Deputeretkamret imod de Radikale, der atter havde genoptaget deres ubegrænsede Forfatningsrevisionsforslag; han udtalte, at han ikke kunde gaa ind paa det, da det truede selve Senatets Tilværelse, og han hævdede bestemt, at Kamrene først maatte enes om, hvilke Punkter i Forfatningen, der skulde ændres, forend Kongressen traadte sammen. Kamrets Flertal sluttede sig ogsaa hertil, men det vakte Opsigt, at enkelte af hans hidtilværende nærmeste Tilhængere ikke vilde gaa med ham ved denne Afstemning.

14de Januar 1882 forelagde da Ministeriet Gambetta Deputeretkamret sit Forslag til Forfatningens Gennemsyn; det gik ud paa, at Kamrene skulde beslutte, at Kongressen skulde træde sammen for at tage Bestemmelse om Ændringer

i seks nøjagtigt anførte Punkter i Forfatningen, og i Motiverne til Forslaget var det anført, hvilke Forandringer Regeringen vilde anbefale Kongressen. De vare: 1) Forfatningen skal bestemme, at Deputeretkamret skal vælges ved Listeafstemning, men det nærmere herom forbeholdes (saaledes, at Kamret ikke behøvede at opløses straks), 2) efterhaanden som de nuværende livsvarige Senatorer uddø, skulle deres Eftermænd vælges af begge Kamrene i Forening (dog uden Fællesmøder) og kun paa 9 Aar, saaledes at en Tredjedel afgaar hvert tredje Aar umiddelbart efter de øvrige Senatorer, 3) til den Valgmandsforsamling, der vælger Senatorerne, vælger for Fremtiden hvert Kommunalraad udenfor Paris og Lyon én Valgmand for hver 500 Stemmeberettigede. Kommunen har (herved opgaves altsaa den konservative Grundsætning for Senatets Dannelse, at hver Kommune uden Hensyn til Størrelsen valgte én Valgmand), 4) Senatet mister Retten til at forhøje de enkelte Poster paa Finansloven, og naar det sender denne tilbage til ny Drøftelse i Deputeretkamret, er dettes Afgørelse endelig, 5) de i Forfatningen foreskrevne offentlige Bønner ved Parlamentssamlingernes Aabning bortfalde. Som man vil se, indeholdt dette Forslag en betydelig Svækkelse saavel af de konservative Elementer ved Senatets Sammensætning som af denne Forsamlings hele Betydning i Statslivet, idet den mistede al virkelig Indflydelse paa Statshusholdningen og derved paa Statens Styrelse i det hele; desuden var det i et Par Punkter præget af en smaalig Aand, som naar der gjordes en Indrømmelse til den bornerte Opfattelse, at i et Demokrati maatte ingen Ærespost, heller ikke Senatorværdigheden, være livsvarig, eller naar Gambettas kirkefjendtlige Anskuelser ikke tillod nogen Gudstjeneste ved Samlingens Begyndelse, medens selv i det konfessionsløse Nordamerika Præsidenten edsfæstes paa Biblen. Men foreløbigt var det dog ikke disse Punkter, der vakte Interessen, men derimod det første, nemlig Gambettas aabent udtalte Hensigt at indføre Listeafstemningen og det endog som en Bestanddel af Forfatningen, hvilket opfattedes som et Forsøg paa at gøre sig til Deputeretkamrets Herre og som en Trusel mod det nyvalgte Kammers Liv. Paa en Henvendelse til ham

om ikke at fastholde Listeafstemningen som et Kabinetsspørgsmaal, svarede han bestemt nej, medens han forgæves forsikrede ængstelige Deputerede om, at det ikke var Hensigten at bringe den til Anvendelse, førend Deputeretkamrets Valgbreve vare udløbne. Der dannede sig nu en Koalition mellem samtlige Modstandere af Gambetta og hans Forslag: 1) de Radikale, der ansaa det for ulovligt i Forvejen at binde Kongressen med Hensyn til hvilke Punkter i Forfatningen, der skulde ændres, 2) de, der ingen Ændringer i Forfatningen ønskede, i alt Fald ikke i Retning af Senatets Svækkelse, 3) de, der nok kunde have gaaet med til de øvrige Punkter i Regeringsforslaget, men vare imod Listeafstemningen. Ved disse forskellige Kræfters Samvirken, hvortil ogsaa den nu meget svage Højregruppe sluttede sig, bevirkedes det, at der i det Udvalg, som valgtes i Deputeretkamrets 11 Afdelinger (3 Medlemmer af hver) om Forfatningssagen, indvalgtes 32 Modstandere og kun 1 Tilhænger af Ministeriets Forslag. I dette Udvalg, der valgte den maadeholdne Republikaner Margaine til Formand, hævdede Gambetta paany, at det vilde være ulovligt og medføre en Indskriden af Præsidenten, dersom Kongressen ændrede andre Punkter i Forfatningslovene end dem, der vare udpegede ved Kamrenes fælles Beslutninger; men trods de delte Meninger i Udvalgets Flertal om dette Spørgsmaal, lykkedes det dog den snu *Andrieux,* der var en af Gambettas farligste Modstandere og nu blev valgt til Udvalgets Ordfører, at samle det om en fælles Indstilling, der i en Indledning omtalte Nødvendigheden af at ændre visse Punkter i Forfatningen (disse opregnedes derefter, og iblandt dem udelodes Listeafstemningsspørgsmaalet) og i selve Beslutningen i Almindelighed udtalte, at Deputeretkamret for sit Vedkommende besluttede, at en Revision af Forfatningen skulde finde Sted. Dette Forslag, for hvilket de Radikale stemte, efter at deres eget „ubegrænsede“ Revisionsforslag var forkastet, vedtoges med 268 St. mod 218; men skønt Forhandlingen i Deputeretkamret mest drejede sig om Grænserne for Kongressens Ret (Udvalgets Forslag gav kun Senatet en Slags moralsk Garanti for, at Deputeretkamrets Flertal i Kongressen ikke vilde røre ved andre Punkter i Forfatningen end de nævnte) var det

virkelig afgørende Moment Valgmaaden til Deputeretkamret eller snarere Gambettas bestemte Vilje: enten at have et fast og lydigt Flertal eller foreløbig at opgive Styrelsen i Haab om senere at finde et saadant, naar Landet var blevet ked af de evindelige Ministerskifter.

Denne Beslutning af Deputeretkamret (26de Januar 1882) medførte det „store Ministeriums" Fald, men det bevirkede ingen Ændring i Forfatningen, thi det ny Ministerium, der talte tre saa betydelige Medlemmer som *Freycinet*, *Léon Say* og *Ferry*, og som iøvrigt kun holdt sig et halvt Aars Tid overfor Gambettas og hans Venners Uvilje, men med indirekte Støtte af de Radikale, udtalte straks, at Forfatningens Gennemsyn burde udsættes til Udløbet af Deputeretkamrets Valgperiode, og i Senatet kom Sagen derfor slet ikke for. Gambetta døde inden Aarets Udgang, og hermed begyndte der en noget forvirret Tid for Republiken, der imidlertid snart afløstes af en Periode, som var præget af mere Fasthed i Styrelsen, idet det lykkedes Ferry i Spidsen for et maadeholdent republikansk, til Dels „opportunistisk" Ministerium at samle et solidt Flertal om sig, der var stærkt nok til i over to Aar (Februar 1883—April 1885) paa én Gang at holde de Radikale og Højre Stangen, hvilke hver for sig vare omtrent lige forbitrede paa Ferry, og af hvilke de første ikke forsømte noget Middel til at ophidse de store Byers Arbejderbefolkning imod ham, ja, endog ligefrem (som f. Eks. Rochefort) opfordrede til Mordforsøg imod ham. Dette Ministerium, der tiltraadte, efter at det første Forslag om de napoleonske og orleanske Prinsers Udvisning var blevet forkastet i Senatet, havde paa det indre politiske Omraade navnlig den Opgave at gennemføre den berygtede saakaldte „Retsreformlov", hvis Øjemed var for en Tid at ophæve Dommernes lovhjemlede Uafsættelighed for at give Ministeriet Lejlighed til at fjærne de fra de ældre Regeringer stammende Mænd i Dommerstanden og erstatte dem med Mænd af tilstrækkeligt rettroende Republikanisme. Men ved Siden af denne Lov, som virkelig ogsaa blev vedtagen (i Senatet kun paa det afgørende Punkt med 3 Stemmers Flertal) maatte Regeringen ogsaa optage Forfatningsforandringen, der jo ved de sidste Valg havde

staaet paa de fleste maadeholdne Republikaneres Program. Det var dog først, da Ministeriet gennem det for franske Forhold usædvanlige lange Tidsrum af ét Aars Samarbejde med Parlamentet mente at være sikker paa sit Flertal, at det turde røre ved det Spørgsmaal, som havde voldet Gambettas Fald, og det valgte det samme Standpunkt som han: at søge at gennemføre en Reform, der vilde kunne redde Æren for de maadeholdne og opportunistiske Deputerede, der havde sat Forfatningsrevisionen paa deres Program, og som vilde kunne antages af Senatet, men som man rigtignok maatte være belavet paa vilde blive spottet og haanet af de Radikale og kun skærpe disses Begær efter en virkelig Omstøbning af Forfatningen. Derimod vilde man ikke ved denne Lejlighed røre ved Deputeretkamrets Valglov, men tværtimod for saa vidt stille denne ens med Senatets Valglov, som nu ogsaa skulde være en almindelig Lov, ikke en Forfatningslov. I denne Aand var det Forslag affattet, som Førsteminister Ferry 24de Maj 1884 forelagde i Deputeretkamret. Det gik ud paa, at Kamrene skulde beslutte, at Kongressen skulde træde sammen for at tage Beslutning om Ændringer i følgende Bestemmelser i Forfatningen: om Senatets Sammensætning, om dets Myndighed overfor Finansloven, om Fremgangsmaaden ved Forfatningsforandringer og om Afholdelsen af offentlige Bønner ved Samlingernes Aabning. Motiverne til Forslagene antydede i store Træk, hvilken Løsning af disse Spørgsmaal Regeringen vilde tage Ordet for i Kongressen. men det hævdedes, at Detaillerne herved maatte overlades denne, og at der paa dette Omraade kun kunde ydes Senatet „moralske Garantier“ for, hvad Resultatet vilde blive; derimod hævdede Førsteministeren bestemt, at Kongressen ikke kunde tage andre Spørgsmaal op end dem, begge Kamrene i Forvejen havde udpeget som Genstand for dens Behandling, og at den i det hele ikke kunde træde sammen, medmindre i saa Henseende enslydende Beslutning var vedtaget i begge Kamrene.

Til Trods for at Ministeriet Ferry stod med et betydeligt og hidtil fast Flertal for sig i Deputeretkamret og i det hele ogsaa var vel set i Senatet, viste dog Forfatningssagen sig at

være et saa vanskeligt og indviklet Spørgsmaal, og baade den radikale og den konservative Opposition søgte paa saa mange Maader at spænde Ben for Regeringen, at denne maatte anvende al sin Kraft for at gennemføre Sagen, og endda varede det næsten til Aarets Udgang, inden Værket var tilendebragt. Til en Begyndelse gik det glat nok, idet Forfatningsudvalget kom til at bestaa af 17 Tilhængere og kun 5 Modstandere af Forslaget, og det uagtet Højre erklærede sig enig med de Radikale i at forlange den „ubegrænsede“ Revision; dette Udvalg, der mærkeligt nok kun havde et Medlem tilfælles med det, der styrtede Gambetta, valgte *Pierre Legrand* til Formand og *Ferdinand Dreyfus* til Ordfører, begge af Regeringspartiet, og afgav meget hurtigt en Betænkning, der var gunstig for Forslaget og kun tilføjede et enkelt Bipunkt om Fristen for Deputeretkamrets Indkaldelse efter stedfunden Opløsning. Men allerede i Deputeretkamret ventede der Regeringen en ret haard Dyst. Fra Resterne af det tidligere venstre Centrum lød der advarende Røster imod at røre ved Forfatningen af 1875, der hidtil havde vist sig saa gunstig for Republikanerne; dette havde dog mindre at sige; men de Radikale angreb voldsomt Regeringens Forslag som en ren Skinrevision af Forfatningen og hævdede, at Øjeblikket nu var kommet til at omdanne den efter en ægte Demokrats Hjærte og indføre det „umiddelbare Demokrati“ (ɔ: et suveræent Etkammer, valgt paa kort Tid). Helst burde dette ske ved Indkaldelsen af en ny grundlovgivende Forsamling, og i dette Krav var Højre enig. Vel blev de Radikales principielle Forslag — om en ubegrænset Revision — forkastet med 302 St. mod 210, men ved Behandlingen af Regeringsforslagets Enkeltheder stilledes der bestandig og endog af og til af maadeholdne Republikanere Forslag om at optage flere og flere Punkter til Revision, hvilke det kun med Opbydelse af al hans Indflydelse lykkedes Førsteministeren at faa forkastede. Endelig foreslog *Floquet* og *Goblet* simpelt hen at genoptage Deputeretkamrets tidligere omtalte Beslutning fra Januar 1881, der jo med Hensyn til Revisionens Omfang havde en tvetydig Karakter; dette forkastedes dog med 283 St. mod 229, og endelig blev da Regeringens For-

slag vedtaget med 403 St. mod 106. Men i Senatet var Stemningen ikke gunstig over for det, da dette Kammer jo var udset til at betale alle Omkostningerne ved Forfatningsrevisionen (som en Taler i Deputeretkamret havde udtrykt sig); i dets venstre Centrum var Flertallet imod den, og selv de Senatorer, der vilde stemme for det foreliggende Forslag, vilde for Størstedelen kun gøre det, dersom man kunde finde en Form, der gav Senatet Sikkerhed for, hvorvidt man vilde gaa i Kongressen; betegnende var det, at Léon Say, som under Paavirkning af Gambetta i sin Tid havde udtalt sig for en maadeholden Ændring af Forfatningen, nu var imod Ferrys Forslag. Det af Senatet om Sagen nedsatte Udvalg bestod af 9 Modstandere (deriblandt Forfatningens Fader Wallon som eneste Medlem af Højre) og 9 Tilhængere af Forslaget, men de førstnævnte viste rigtignok allerede straks deres Eftergivenhed ved at lade en af de sidste, Dauphin, blive valgt til Udvalgets Formand og senere til Ordfører. Der forhandledes nu mellem ledende Mænd i begge Kamre om at finde en Form, hvorunder Senatet kunde faa de Garantier for Revisionens Begrænsning baade i Udstrækning og Indhold, som maatte være nødvendigt for at skaffe Forslaget Flertal blandt Senatorerne, men skønt en saadan Form ikke kunde findes, lykkedes det dog at tilvejebringe Flertal i Udvalget for en Indstilling, der gik ud paa at anbefale Vedtagelsen af det fra Deputeretkamret oversendte Forslag med Udeladelse af det rigtignok vigtige Punkt om at røre ved Bestemmelserne om de to Kamres Forhold til Budgettet, hvor man forgæves havde søgt at finde en Form, der sikrede Senatet imod, at almindelige Love ændredes af Deputeretkamret ved Bestemmelser paa Finansloven. Til Trods for at Ferry gjorde store Anstrængelser for at bevæge Senatet til at optage dette Punkt i Revisionsforslaget, lykkedes det dog ikke; men med denne Undtagelse vedtoges iøvrigt Forslaget om Forfatningsændringen med 161 St. mod 111, og Deputeretkamret tiltraadte det derefter i denne Form.

4de August 1884 sammentraadte da Kongressen i Versailles under Forsæde af Senatets Formand *Leroyer*; det har indtil Dato været sidste Gang, den har været samlet for at fore-

tage Forandringer i Forfatningen, og der er med Henblik paa Frankrigs Historie i de sidste 100 Aar al Rimelighed for, at naar Forfatningen en Gang undergaar en virkelig Forandring, vil det næppe ske ved Hjælp af Kongressen. Dennes Forhandlinger, der varede til den 13de August, var fra først til sidst overordentlig stormende, idet de Radikale gjorde alt muligt for at hindre Sagens Gennemførelse og brugte de voldsomste Udtryk imod Regeringen og dens Tilhængere, baade i selve Salen og udenfor denne, ja, i et Vælgermøde i Paris udtalte endog en radikal Deputeret, *Henri Maret*, at dersom Folket vilde gøre Revolution i Anledning af Kongressens Beslutninger, vilde han stille sig paa dets Side. Derimod var Højre, som spillede en større Rolle i Kongressen end i Deputeretkamret, noget delt med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt det skulde stemme for de Radikales Forslag eller ej; men det valgte dog for Størstedelen det første Alternativ. Det af Regeringen indbragte Forfatningsforslag indeholdt følgende Bestemmelser: 1) Naar Deputeretkamret opløses, skulle de ny Valg foretages i Løbet af 2 Maaneder. 2) Ved Forandringer i Forfatningen kan selve den republikanske Regeringsform ikke foreslaas forandret. 3) Bestemmelserne om Senatets Sammensætning skulle ikke længere have forfatningsmæssig Karakter. 4) Afholdelsen af offentlige Bønner ved Forsamlingernes Aabning bortfalder. Kongressen henviste Sagen til et Udvalg paa 30 Medlemmer, som Flertallet straks valgte ud af sin Midte, og som med Senator *Dauphin* som Formand og den Deputerede for Guadeloupe, Mulatten *Gerville-Reache* (der hidtil havde været radikal og i det hele ikke hørte til de fremragende Politikere) som Ordfører indstillede det til Vedtagelse med Tilføjelse af et femte Punkt, hvorved Medlemmerne af Frankrigs tidligere Herskerfamilier udelukkedes fra at kunne beklæde Præsidentværdigheden; desuden vedtog Udvalget at modsætte sig alle Forslag, der faldt udenfor den mellem Kamrenes Flertal sluttede stiltiende Overenskomst. Virkeligt lykkedes det ogsaa at faa Forfatningsrevisionen gennemført i denne rigtignok stærkt „begrænsede“ Form, idet Forslaget tilsidst vedtoges med 509 St. mod 172; men det var først efter hæftige Op-

trin, under hvilke de Radikale beklagede sig over, at alt var afgjort i Forvejen, og protesterede imod den Afvisning, til Dels uden Debat, som ramte alle deres Forslag: om Indkaldelsen af en grundlovgivende Forsamling, om Afskaffelsen af Senatet og Præsidentværdigheden, om Ophævelse af Retten til at opløse Deputeretkamret, om Senatets Valg ved almindelig umiddelbar Stemmeret, endelig ogsaa et Forslag af Andrieux om ikke blot at udskille de gældende Bestemmelser om Senatets Sammensætning af Forfatningen, men ligefrem at ophæve dem. Størst var Mindretallet ved et Forslag af *Schoelcher* om at lade Kongressen nedsætte et Udvalg til at udarbejde et nyt Revisionsforslag; det fik 304 St. mod 429. Af Forhandlingerne kan egentlig kun mærkes Andrieux's Tale, der lagde Fingeren paa Forfatningens ømme Punkt, idet han ytrede, at det, der trængte til at ændres, var Bestemmelserne om den udøvende Magt, fordi denne ikke var udrustet med den nødvendige Kraft og Anseelse — og den Kraft, hvormed Bocher og Biskop Freppel af Højre hævdede Berettigelsen til ogsaa fremdeles at arbejde for Kongedømmets Genoprettelse til Trods for den ny Forfatningsbestemmelse om Republikens Evighed.

Regeringen havde altsaa sejrrigt gennemgaaet Kongressens Storme, men Udbyttet af dens Anstrængelser var hidtil endnu kun temmelig ubetydeligt; thi det ene Hovedpunkt i dens Forfatningsrevision, Ordningen af de to Kamres Stilling til Finansloven, havde det jo paa et tidligt Stadium maattet lade falde, og det andet Hovedpunkt, Forandringen af Senatets Sammensætning, var henvist til Afgørelse ved en særlig Lov. Forslag til en saadan, der skulde behandles i Efteraarssamlingen 1884, indbragtes da ogsaa af Regeringen i Senatet; det bestemte, at Antallet af Senatsvalgmænd fremtidig ikke skulde være én for hver Kommune, men staa i et vist Forhold til Kommunalraadenes Medlemstal og derigennem til Kommunernes Indbyggerantal, og at de livsvarige Senatorer, efterhaanden som de uddøde, skulde erstattes af Medlemmer valgte paa 9 Aar ved Fællesafstemning af begge Kamre. Endvidere var det i Modsætning til den hidtilgældende Lov foreslaaet, at der altid straks skulde finde Udfyldningsvalg

Sted, naar en af de i Departementerne valgte Senatorer afgik, samt en Bestemmelse, der udelukkede Medlemmerne af Frankrigs tidligere Herskerfamilier fra Valgbarhed (dette havde Ferry lovet under Forhandlingerne med Kongressen), og det udstraktes senere til Deputeretvalgene. Det viste sig imidlertid allerede under Forhandlingerne i Senatet, at Regeringens Forslag ikke vandt synderlig Bifald, og der foresloges i Modsætning dertil de forskelligste Valgsystemer: at lade Senatet vælge ved almindelige umiddelbare Valg (dette forkastedes med 140 St. mod 42), at lade det vælge ved almindelig Stemmeret, men middelbare Valg, at give samtlige Medlemmer af Landets kommunale Raad Stemmeret ved Senatsvalgene i Stedet for at lade dem vælge Valgmænd o. s. v. Navnlig var Stemningen imod at give de Deputerede Indflydelse paa Valget af Senatorer, og man vilde for den af Regeringen forelaaede Ordning foretrække, at samtlige Senatorer valgtes paa ens Maade (i Departementerne). Omsider vedtoges imod Regeringens Ønske med 138 St. mod 114 et Forslag af Lenoel, hvorefter Senatet ligesom hidtil skulde bestaa af 225 Medlemmer, valgte i Departementerne, og 75 Medlemmer, valgte af Senatet, men alle paa 9 Aar. Derimod forkastedes et Forslag om, at de nuværende livsvarige Senatorer skulde afgaa i 3 Serier efter henholdsvis 3, 6 og 9 Aars Forløb. Havde Regeringen saaledes været lidet heldig i Senatet, var den det endnu mindre i Deputeretkamret, og dog lykkedes det den tilsidst at gennemføre Sagen. At den ikke kunde blive staaende ved Senatets Forslag, var forøvrigt klart nok, thi derved vilde Resultatet af det hele Forfatningsrevisionsarbejde omtrent blive reduceret til det latterlig lille: at være bleven Livsvarighedens Princip kvit.

I Deputeretkamrets Udvalg anbefalede Flertallet i Overensstemmelse med Regeringen det fra først af i Senatets Udvalg stillede Forslag af Senator *Demôle:* fremtidig at lade alle Senatorerne vælge i Departementerne og at give Kommunalraadene Ret til at vælge et efter deres Medlemsantal forholdsmæssigt Antal Valgmænd, medens Mindretallet sluttede sig til Floquets Forslag om at lade Senatet vælge ved almindelige umiddelbare Valg. Deputeretkamret forkastede

straks med 30 Stemmers Flertal Forslaget om straks at lade de nuværende livsvarige Senatorer afgaa, men derefter vedtog det til almindelig Overraskelse med 267 St. mod 250 Floquets Forslag, idet ikke alene hele Højre og de Radikale, men ogsaa en Del af de maadeholdne Republikanere, stemte derfor; det var jo forøvrigt ogsaa overensstemmende med, hvad der var foreslaaet af Thiers og Dufaure i deres Forfatningsforslag fra Maj 1873, og med, hvad der en Gang var bleven vedtaget af Nationalforsamlingen i Februar 1875 (Pascal Duprats Forslag). Det var et afgjort Nederlag for Ministeriet Ferry, men da dette forøvrigt havde Flertallet for sig, og Lovforslaget jo atter skulde til Behandling i Senatet, besluttede det ikke at begære sin Afsked, men vedblivende at søge Sagen gennemført til Trods for de Vanskeligheder, der havde vist sig paa dets Vej. En god Støtte hertil havde det i den Omstændighed, at den hidtilværende Senatsvalglov ganske rolig vilde vedblive at gælde, indtil man var bleven enig om en ny Lov, idet Kongressen, som nævnt, viselig havde forkastet Andrieux's Forslag. Senatsudvalget genoptog nemlig Demôles Forslag, idet det dog med Hensyn til Spørgsmaalet om at udelukke Embedsmænd fra Valgbarhed til Senatet sluttede sig til Deputeretkamrets Affattelse; i denne Form vedtoges Loven ogsaa i Senatet, men denne Gang stemte ikke alene næsten hele Senatets Højre, men ogsaa en venstre Centrumsmand som Léon Say, der jo forøvrigt paa en Maade havde været Medforslagsstiller af Dufaures Forslag, for Senatets Sammensætning ved almindelige umiddelbare Valg, hvilket derimod bestemt bekæmpedes af Førsteministeren. Han fremhævede, at netop Senatets Udspring fra Kommunerne gav det dets særegne Karakter, og fremkom ved denne Lejlighed tilfældig med den Udtalelse, at det kun var Deputeretkamrets, ikke Senatets Dadelsvota, som kunde bevirke et Ministeriums Afgang, en Lære, der forøvrigt var i Overensstemmelse med den engelske Parlamentarisme, men næppe kan siges at være anerkendt, hvor ogsaa Førstekamret fremgaar af Valg, og som — om end rigtignok i en anden Sammenhæng — af Biskop Monrad er bleven betegnet som „enbenet“ Parlamentarisme. Da Lovforslaget nu vendte tilbage

til Deputeretkamret, forkastede dette med 280 St. mod 227 Floquets paany fremsatte Forslag, efter at Førsteministeren havde gjort dets Forkastelse til et Kabinetsspørgsmaal, og derpaa blev Loven vedtaget, om end først i det yderste Øjeblik (9. Decbr. 1884), dersom den skulde anvendes ved Fornyelsen af den efter Nytaar udtrædende Tredjedel af Senatet.

Forfatningsrevisionen var altsaa lykkeligt bragt til Ende; men selv de, der ikke ønskede en Omstøbning af Forfatningen af 1875 efter de Radikales Fordringer, maatte indrømme, at den Ferryske Forfatningsændring næppe vilde kunne gælde for en endelig Løsning af det rejste Spørgsmaal. Proklamationen af Republikens Uforanderlighed kunde egentlig kun berolige de mest naive, thi man har endnu aldrig set, at nogen Forfatning har undgaaet Forandring, fordi den selv har forbudt den — vi vide jo, hvorledes det er gaaet vor egen Kongelov, som end ikke Kongen selv maatte forandre, og den norske Grundlovs Forbud imod Forandringer i dens „Principer“ har heller ikke friet den for saadanne. Tilmed er det jo klart, at den omhandlede Bestemmelse, at den republikanske Statsform ikke skal kunne foreslaas forandret, selv maa kunne udslettes af en anden Kongres og Forandringen derefter ske. Hvad der var vundet ved de lange Forfatningsforhandlinger, var da egentlig kun en Ændring i Senatets Sammensætning, hvorved dels Grundsætningen om én Valgmand for hver Kommune, uanset dens Størrelse, var forladt til Fordel for en temmelig vilkaarlig Skala, der rigtignok var en Del fordelagtigere for Republikanerne, dels de livsvarige Senatorers Institution fremtidig afskaffedes. Dette blev imidlertid et Tab for Senatet i rent kvalitativ Henseende. Ved Nationalforsamlingens Valg af livsvarige Senatorer havde en Række fremragende Politikere af de maadeholdne Grupper faaet Sæde i Senatet, og ved de Udfyldningsvalg, dette selv havde foretaget i Aarenes Løb, havde det gennemgaaende indvalgt Mænd, der som Fagmænd havde et anset Navn ogsaa udenfor det politiske Liv, men som oftest vilde have Vanskelighed ved at finde nogen Valgkreds til Parlamentet ved de almindelige Valg. Man kunde ubetinget sige, at naar Senatet nød megen Anseelse og udøvede ikke ringe Indflydelse paa

Lovgivningen, især i faglige Spørgsmaal, skyldtes det navnlig den Overvægt i Dygtighed, som de livsvarige Senatorer gav det over Deputeretkamret. Fremtidig hørte dette op, men dermed gik det ogsaa med stærke Skridt ned ad Bakke med Senatets Anseelse og Indflydelse — dets Virksomhed som Rigsret imod General Boulanger skulde ikke hæve det i upartiske Mænds Øjne — idet det, som et maadeholdent republikansk Blad klagede over en halv Snes Aar efter den Ferry'ske Forfatningsrevision, væsentlig rekruteredes af Medlemmer af Deputeretkamret, der vare blevne trætte af Forholdene og havde opgivet at gøre Lykke dér, eller af stedlige Berømtheder, hvis Ry i Almindelighed aldrig burde have strakt sig ud over snævrere Kredse. Denne Skæbne, at træde i Skygge, kom Republikens Senat forøvrigt kun til at dele med de tidligere Førstekamre, man havde forsøgt at oprette i Frankrig, og hvoraf kun Restaurationens Pairskammer havde hævdet nogen Betydning; men at de livsvarige Senatorers Forsvinden har bidraget sit dertil, er givet.

Ved selve Forfatningen af 1875 er der ikke senere sket nogen Forandring, men derimod blev i Foraaret 1885 Listeafstemningen indført ved Deputeretvalgene efter et i dette Kammer af *Constans* indbragt Forslag, der nu støttedes af Regeringen og denne Gang vedtoges af Senatet. Herefter kom f. Eks. det store Seinedepartement til at vælge sine 38 Deputerede under ét, og som sædvanligt bleve Mindretallene ganske udelukkede fra Repræsentationen. De næste Valg, der kom til at foregaa efter denne Lov i Oktober samme Aar, viste imidlertid en stærk konservativ Strømning, saa at Deputeretkamret var delt i tre næsten lige store Dele (Konservative, maadeholdne Republikanere og Radikale) og de i sin Tid i Waddingtons Betænkning fremførte Spaadomme bleve snart til Virkelighed. „Plebiscit"-Tanken ɔ: Ønsket om en stærk, af en almindelig Folkeafstemning udgaaet Regering fandt i Listeafstemningen et fortrinligt Redskab; for at legemliggøre denne Tanke løftede Folkemængden med Begejstring den tidligere Krigsminister, General Boulanger, paa Skjold som den, i hvem den ventede at finde Overhovedet for en saadan Regering. Mange, baade af de yderlige Radi-

kale og af de konservative Politikere, sluttede sig til ham, og hans gentagne Valg i de mest forskellige Departementer viste den nye Retnings Magt, indtil hans Sejrsbane kulminerede i hans Valg i selve Seinedepartementet med stort Flertal over det republikanske Partis Fælleskandidat. Da indsaa Republikanerne, at alene en Forandring af Valgloven til Deputeretkamret kunde redde dem fra ved de forestaaende almindelige Valg at se et „boulangistisk“ Flertal, og de undsaa sig da ikke ved at genindføre den tidligere Valgmaade i Enkeltmandskredse, som de for faa Aar siden havde fordømt, men som nu højlydt erklæredes for den eneste, ved hvis Hjælp Republikanerne kunde sejre. Det skal dog siges, at Genindførelsen af Enkeltmandskredsene kun vedtoges med et meget ringe Flertal i Deputeretkamret, idet mange af de Radikale, uagtet det daværende radikale Ministerium Floquet anbefalede den, dog ikke kunde bekvemme sig til at ofre deres Grundsætninger og stemte derimod, hvilket ogsaa var Tilfældet med hele Højre, fordi Republikanerne saa aabent havde udtalt, at det var i Partiøjemed, at de gjorde denne Forandring. Senatet derimod, som altid havde været meget kølig stemt overfor Listeafstemningen, sluttede sig uden at betænke sig og med overvejende Flertal til Forslaget om dets Afskaffelse. Samtidig vedtoges der med særlig Henblik paa Boulanger en Lov, der forbød Kandidaterne at stille sig til Valg i mere end én Valgkreds, hvad der iøvrigt ikke hindrede, at hans Valg, uagtet han havde holdt sig denne Lov efterrettelig, blev forkastet.

Som nævnt ere selve Forfatningslovene ikke undergaaede nogen Forandring siden 1884, og Kongressen har siden da kun været samlet for at foretage Præsidentvalg, ved hvilken Lejlighed Senatets Formand ifølge Forfatningens Bestemmelse fører Forsædet og stadig har afvist alle Forsøg paa at rejse en Forhandling om andre Spørgsmaal. Desuagtet har Raabet om „Forfatningens Revision“ stadig vedblevet at lyde blandt de radikale Masser i Befolkningen og i Deputeretkamret og har i hvert Tilfælde én Gang fremkaldt et Forslag fra Regeringens Side, der rigtignok ikke kom til videre Forhandling, men dog af flere Grunde er værd at betragte nærmere. Det

er Ministeriet Floquets Forslag fra Efteraaret 1888. Da det imidlertid nærmest fremkom for at tage Braadden fra den boulangistiske Agitation for en Forfatningsforandring, er det rettest først at se, hvad denne egentlig gik ud paa. General Boulanger foreslog i Deputeretkamrets Møde 4. Juni 1888, da han var bleven valgt i Departementet Nord, en Beslutning om en Forfatningsrevision, der tænktes foretaget af en særlig dertil valgt Forsamling, ikke af Kongressen. Dette blev forkastet, og officielt fremkom der saaledes ikke i Parlamentet bestemt formulerede Forslag til den Statsordning, som det boulangistiske Parti og de dermed forbundne Konservative havde tænkt sig at grundlægge, hvis de havde sejret, og som af en politisk Forfatter, der rigtignok er en ivrig Tilhænger af den parlamentariske Republik, er bleven karakteriseret som en „Bastardregering, der laante sit Navn fra Republiken, men sin Regeringsmaade fra Enevælden". Men baade i Motiverne til Generalens ovennævnte Forslag og i hans Udtalelser ved forskellige Lejligheder finder man antydet Grundlinjerne til en ny Forfatning, der vistnok skyldtes hans som Politiker mest begavede Tilhænger, den radikale daværende Senator Naquet, og som i mange Punkter mindede om Konsularforfatningen. Hovedpunktet deri var Ophævelsen af Ministeransvarligheden og Overdragelsen af den udøvende Magt til et Statsoverhoved, der skulde vælges af Folket selv for et længere Aaremaal ved almindelig Afstemning og være ansvarlig overfor det, i Modsætning til den i 1875 indførte Præsident, der ved sin Uansvarlighed og Afhængighed af det parlamentariske System kun er et Symbol paa Statens Enhed og aldrig vil kunne danne et virkeligt Midtpunkt for Statens Styrelse, saaledes som en af denne Værdigheds Indehavere, Casimir Périer, selv senere har ytret i sit Afskedsbudskab, idet han siger: „Præsidentværdigheden er uden Midler til at handle og til at kontrollere Landets Styrelse", og „Jeg kan ikke længere udholde at sammenligne Vægten af det moralske Ansvar, der hviler paa mig, og den Afmagt, hvortil jeg er fordømt." Ved saaledes at stille den udøvende Magt uafhængig af Parlamentet, vilde Boulangisterne ganske vist have opnaaet at skaffe Frankrig den saa længselsfuldt ønskede

faste og stærke Regering; men det kunde ikke nægtes, at Uviljen mod Parlamentarismens Udskejelser og Goldhed, Parlamentsmedlemmernes og Ministrenes Svaghed havde ført dem til at indskrænke de lovgivende Myndigheders Virksomhed saa meget, at det folkevalgte Statsoverhoved, støttet af den Stemning, der havde ført ham til Magten, vilde være bleven Frankrigs næsten enevældige Hersker. Repræsentationen skulde bestaa af én Forsamling, af hvis Medlemmer Halvdelen skulde vælges umiddelbart af Folket, Halvdelen af Departementsraadene; men den skulde ikke have andet at gøre end at samles én Maaned hvert Aar for uden Forhandling at vedtage eller forkaste de Lovforslag, der forelagdes den, og som skulde udarbejdes af et af Fagmænd sammensat Statsraad. Paa denne Maade var Lovgivningsmagten vel paa en Maade forbeholdt Folkets Repræsentanter; men der vilde rigtignok ingen Fare være for, at de skulde misbruge den til endeløse og ørkesløse Debatter eller til Indgreb paa den udøvende Magts Omraade. Til dette Grundlag, der med Hensyn til Præsidentens Stilling havde et Sidestykke i den nordamerikanske Forfatning, knyttedes der imidlertid ogsaa Planer om store Ændringer i Frankrigs stærkt centraliserede og meget bureaukratiske Forvaltning, som Republikanerne havde arvet fra Kejserdømmet og i det væsentligste ladet bestaa.

Boulangismen blev slaaet ned ved Anvendelsen af de yderste og voldsomste Midler, af hvilke Senatets Anvendelse som Domstol vel nok var det mest slaaende; men den gav som ovenfor berørt Anledning til, at de Radikale, da de omsider for et Aars Tid vare komne til Roret med Ministeriet Floquet, gjorde et virkeligt Forsøg paa at løse Forfatningsrevisionsspørgsmaalet, dels for at indfri deres Løfter under Valgbevægelsen, dels for overfor Boulangisternes Fordringer om Forfatningens Forandring at fastslaa deres egen Stilling hertil i Modsætning til de maadeholdne og opportunistiske Republikanere, der holdt paa Forfatningen af 1875. Floquets Forslag blev forelagt Deputeretkamret i Oktober 1888; men skønt det om Spørgsmaalet nedsatte Udvalg var radikalt nok — det udtalte sig endogsaa for Indkaldelsen af en grundlovgivende Forsamling — besluttede Kamret dog at udsætte

Sagens Behandling, saa at den ikke kom for forinden Valgperiodens Slutning og dermed bortfaldt. Forslaget gik kun ud paa, at Kongressens Sammentræden for at ændre Forfatningen skulde besluttes, idet Ministeriet nægtede Retten for de to Kamre til at begrænse Kongressens Myndighed; men i dets Motiver skitseredes den Ordning, Ministeriet havde tænkt sig, og den var tydelig præget af Ønsket om dels at naa en virkelig Omstøbning af Forfatningen i yderlig demokratisk Retning, dels om at fremsætte Forslag, som dog havde nogen Mulighed for at samle et tilstrækkeligt Antal Stemmer om sig. Denne Ordnings Hovedpunkter var: 1) et Deputeretkammer valgt paa 6 Aar med delvis Fornyelse hvert andet Aar, hvorved dels Retten til at opløse det vilde bortfalde, dels Lovgivningsarbejdet vilde vinde, idet de ikke tilendebragte Lovforslag ikke bortfaldt som nu ved Valgperiodens Udløb; 2) et Senat valgt paa samme Maade som Deputeretkamret, men ved middelbare Valg, som kun skulde have et udsættende Veto (indtil den næste delvise Fornyelse af Kamret) med Hensyn til Lovgivningen og overfor Finansloven kun Ret til at forlange en ny Drøftelse i Deputeretkamret af de Spørgsmaal, det atter ønskede overvejede; 3) et Ministerium, der skulde udnævnes af Præsidenten for en bestemt Tid (den toaarige Valgperiode) og kunde genvælges af ham og hvis Ansvarlighed skulde bibeholdes, men saaledes at det ikke behøvede at træde tilbage i Anledning af tilfældige Afstemninger i Deputeretkamret, idet dette, naar det ønskede Ministrenes Afgang, skulde udtale det i en højtidelig Beslutnings Form, ligesom det selvfølgelig ogsaa beholdt Adgang til at anklage Ministrene for Senatet; 4) et Statsraad af Fagmænd, valgte af de to Kamre, der skulde medvirke ved Lovforslagenes Udarbejdelse og Behandling. Det vilde unægteligt være bleven en ganske anden Forfatning end den efter et parlamentarisk Monarki tilskaarne, som Frankrig for Øjeblikket har, og om end Floquets Forslag ikke rent ud afskaffede Senatet og Præsidentværdigheden og indførte en eneste enevældig Forsamling, saa nærmede det sig rigtignok meget hertil, om man end maa indrømme, at enkelte Punkter i det — den delvise Fornyelse af Deputeretkamret, Indførelsen

af et fagkyndigt Statsraads Medvirkning ved Lovgivningen og Ministrenes Udnævnelse paa et bestemt Aaremaal — vistnok vilde have været Forbedringer. Men det blev, som ovenfor anført, aldrig andet end et Udkast, og den fortsatte parlamentariske Styrelse gav da paany Anledning til en Bevægelse med omtrent samme Program og samme Maal som Boulangismen, nemlig den nationalistiske, hvis Kamp mod den nuværende Forfatning jo imidlertid endnu er staaende.

Betegnende er det forøvrigt til Slutning at se, at ligesom dette Forslag indeholder adskillige Afvigelser fra det egentlige parlamentariske System, saaledes som dette efter engelsk Mønster anvendes i en Del Fastlandsstater, saaledes synes ogsaa den orleanske Kongeslægt, der i lang Tid regnedes for at være den levende Inkarnation af det parlamentariske Monarki, at have forladt den ægte Parlamentarismes Banner med den udtrykkelige Motivering, at den er uforenelig med en stærk Regering. Det er i Greven af Paris' bekendte Opraab af 15. September 1887 til hans Tilhængere i Frankrig, at dette udtales. Der siges nemlig heri, at et eventuelt Kongedømme i Frankrig maa grundlægges paa almindelig Stemmeret til Deputeretkamret, men at dette ikke kan forenes med det parlamentariske System, at derfor Ministrene maa være stillede uafhængigt af Kamrene, ialtfald naar disse ikke ere enige, og at i den Anledning Finanslovgivningen bør ordnes saaledes, at den aarlige Finanslov kun indeholder de Forandringer, som Regeringen foreslaar i det tidligere Budget, der iøvrigt vedbliver at være gældende uden ny Vedtagelse.